

فصلنامه علمی - دانشجویی

راهبرد

سال اول - شماره سوم - تابستان ۱۴۰۱

صاحب امتیاز:

انجمن علمی ترویج و آموزش کشاورزی پایدار

مدیر مسئول:

علی اسکندری

سر دبیر:

محمد محمدزاده

استاد مشاور انجمن علمی:

دکتر مهسا فاطمی

هیأت داوران:

دکتر کورش رضائی مقدم، دکتر مهسا فاطمی

طراح و صفحه آرایی:

فاطمه بادغن

ویراستاران:

فاطمه بادغن، علی اسکندری، بتول فولادی هلیله

هیئت تحریریه (به ترتیب حروف الفبا):

فاطمه بادغن، کورش رضائی مقدم، مریم زارع فغری، سیده زهرا صدر دشتکی، مهسا

فاطمی، بتول فولادی هلیله، مژده ملکی، صبرا محمدی مهر

شماره مجوز: ۷۱۲/کن ش

تاریخ مجوز: ۱۴۰۰/۹/۳۰

سر مقاله

امروزه، توسعه پایدار مفهومی است که در ادبیات و به عنوان گفتمان غالب در توسعه جوامع نمود پیدا کرده است. مفهوم توسعه پایدار مفهوم بسیار گسترده، اساسی و مهم است؛ زیرا این مفهوم در برگیرنده‌ی ایده‌آل‌ها و اصولی است که شناخت و تحقق آن آینده‌ی روشن را نوید می‌دهد. از سوی دیگر، بی‌توجهی و ناآگاهی نسبت به آنان، اضمحلال و نابودی محیط و بشریت را در پی خواهد داشت. یکی از مهم‌ترین مسائل پیش روی کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه، دستیابی به توسعه پایدار و محقق شدن این امر مهم است. بر اساس اصول اولیه و پایه نظری توسعه پایدار، تاکید اساسی بر توسعه یکپارچه در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بوده، در حالی که دستیابی به چنین اهدافی نیز نیازمند تلاش مجموعه‌های مختلف دولتی، خصوصی و مردم نهاد است.

در کنار مفهوم توسعه پایدار، توسعه پایدار روستایی و عشایری به عنوان یک اصل اساسی در راستای کمک به مردم روستایی و عشایری، از طریق اولویت‌بندی نیازهای جامعه روستایی و عشایری، فعال نمودن آن، سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد زیر ساخت‌ها و ارائه خدمات اجتماعی، عدالت و برابری را با توجه به ظرفیت‌های محلی فزاینده می‌کند. همچنین، نواحی روستایی و عشایری به لحاظ منافع که از لحاظ جنبه‌های محلی و ملی دارند، بسیار حائز اهمیت هستند. این نواحی دارای جایگاه ویژه‌ای در آمارهای مختلف جمعیت‌شناسی و جغرافیایی است. بنابراین، لازم است که به نواحی روستایی و عشایری توجه ویژه‌ای داشته و با استفاده از ارزیابی توان زیست‌محیطی این بخش‌ها، آموزش روستاییان و عشایران، استفاده از دانش بومی آنان، مشارکت دادن مردم روستایی و عشایری در امور مربوط به روستا و عشایر، افزایش سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی و توسعه گردشگری روستایی ایجاد توسعه پایدار در مناطق روستایی و عشایری را محقق ساخت. در پایان، با توجه به آنچه بیان گردید، نیاز است که به مناطق روستایی و عشایری توجه بیشتری کرد و در راستای ایجاد و تحقق توسعه پایدار با تاکید بر مناطق روستایی و عشایری در کشور اهتمام بیشتری ورزید.

محمد محمدزاده

دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی پایدار

فهرست مطالب

۱	مهمانیه اختصاصی با جناب آقای دکتر سعید صالحی
۷	رژیم اکولوژیک و مدیریت محیط زیست در راستای توسعه پایدار روستایی
۱۱	کارآفرینی زیست محیطی فرصتی برای توسعه پایدار
۲۰	نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی
۲۷	تبیین نقش ترویج و آموزش کشاورزی ارگانیک در دستیابی به کشاورزی پایدار
۳۲	خلاصه کتاب سنگ فرش هر خیابان از طلاست اثر کیم وو چونگ
۳۷	کاربرد تهاویر ماهواره‌ای در کشاورزی
۳۹	علل شکست تعاونی‌ها

توسعه جامعه عشایری

مصاحبه اختصاصی با جناب آقای دکتر سعید صالحی

مدیر مطالعات و پژوهش اداره کل امور عشایر استان فارس

مریم زارع خفری^۱

۱. دانشجوی کارشناسی بخش ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

با توجه به این تعریف، سؤال اساسی این است که توسعه را چگونه می‌توان در جوامع ایجاد کرد؟ آیا می‌توان برای حفظ، پیشرفت و توسعه‌یافتگی جوامع مختلف، یک نسخه پیچید و مشکلات را درمان کرد؟ آیا راه توسعه جوامع عشایری با جامعه روستایی و شهری یکسان است؟ و در نهایت این که ما راه را درست رفته‌ایم؟ برای درک بهتر پاسخ این سؤالات با جناب آقای دکتر سعید صالحی به گفتگو پرداختیم. جناب آقای دکتر سعید صالحی دانش‌آموخته دکتری رشته ترویج و آموزش کشاورزی از دانشگاه تربیت مدرس می‌باشد و هم‌اکنون نیز مسئول مطالعات و پژوهش اداره کل امور عشایر استان فارس است.

برای توسعه جامعه عشایری، قانون خاص می‌خواهیم؟

انسان، همواره خواهان پیشرفت، رفاه و آرامش است و همواره سعی دارد به زندگی بهتری دست پیدا کند و از این رو است که همواره در حال مقایسه وضعیت کنونی خود با گذشته و آینده است. یکی از مفاهیمی که برای مقایسه یک جمعیت با وضعیت گذشته خود یا حتی با جوامع دیگر به کار می‌رود مفهوم «توسعه» و در حالت کلی‌تر «توسعه پایدار» است. کارشناسان و صاحب‌نظران دنیا، توسعه پایدار را به معنای تأمین نیازهای امروز بدون آسیب رساندن به نسل‌های آینده می‌دانند.

دکتر صالحی، منظور از توسعه مناطق روستایی و عشایری چیست؟

من برای جواب‌دادن به این سوال اول می‌خواهم تعریفی از واژه «عشایر» داشته باشم. در آیین‌نامه‌های کشور اصطلاحی که برای حوزه عشایر به کار می‌رود «عشایر کوچنده» است و سایر واژه‌هایی که مطرح می‌شود اصطلاحات سلیقه‌ای بوده که توسط افراد مختلف به کار می‌رود. به عبارتی دیگر، یکی از این اصطلاحات «عشایر کوچنده» هست که این جامعه را توصیف می‌کند و خود داری سه ویژگی ساخت اجتماعی قبیله‌ای، اتکا معاش بر دامداری و شیوه زندگی

بوده و به سفره‌ای می‌ماند که این افراد از آن معیشت خود را برمی‌دارند. بنابراین حفظ قلمرو مرتع و پیشگیری از تغییر کاربری آن، بسیار اهمیت دارد.

سومین ویژگی جامعه عشایر کوچنده، «اقتصاد تولیدی» آن است. برای پی‌بردن به ارزش و جایگاه این اقتصاد، باید آن را با اقتصاد مصرفی و اقتصاد نیمه تولیدی - نیمه مصرفی مقایسه کرد. عشایر جامعه‌ای است که به لحاظ اقتصادی و معیشتی تمام اعضای خانواده در آن درگیر تولید هستند.

به عبارت بهتر، شما در این جامعه مصرف‌کننده صرف نمی‌بینید و از خردسال تا کهنسال مشغول کار هستند و در آن سن بازنشستگی معنایی ندارد و نرخ اشتغال در آن بسیار بالاست. در جامعه روستایی و شهری ما با یک اقتصاد مصرفی یا نیمه تولیدی - نیمه مصرفی روبه‌رو هستیم و در آن سرپرست خانوار تولیدکننده است و درآمد کسب می‌کند و سایر افراد خانواده مصرف‌کننده هستند. ویژگی اقتصادی - تولیدی عشایر این الزام را ایجاد می‌کند که سیستم‌های خدمات‌رسان و برنامه‌های توسعه‌ای کشور در جهت پشتیبانی از این اقتصاد تولیدی برنامه‌ریزی داشته باشند. بنابراین ضرورت دارد که برنامه‌های خاصی که برای توسعه جامعه عشایری یا بهتر بگوییم عشایر کوچنده تعریف می‌شود، مبتنی بر ویژگی‌های ذاتی آن‌ها باشد.

عشایر در فارس چند درصد کل جمعیت استان را به خود اختصاص دادند؟

جامعه عشایری فارس در کنار جامعه شهری و روستایی، سومین جامعه استان محسوب می‌شود. بر اساس نتایج سرشماری ثبتی مینا که اولین بار در کشور در جامعه عشایر انجام و نتایج آن در سال ۱۴۰۰ انتشار یافته است، حدود ۱۲۰ هزار نفر جمعیت در قالب ۲۶۷۸۰ خانوار قشلاقی و حدود ۱۱۸ هزار نفر در قالب ۲۶۴۴۷ خانوار ییلاقی می‌باشد و تقریباً حدود ۲/۵ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص داده است.

مبتنی بر کوچ است. بنابراین با این سه خصلت می‌توان جامعه عشایر را شناخت و افرادی که داری این ویژگی‌ها هستند در این رده قرار می‌گیرند. در غیر این صورت، اشخاص؛ یا عشایر به حساب نمی‌آیند یا عشایر زاده‌ای هستند که ساکن شهر یا روستا شدند.

بحث "کوچ یا حرکت" یک عامل تمایزکننده جامعه عشایری از جامعه روستایی و شهری است. با توجه به این بحث می‌توان گفت «عشایر کوچنده» تعریف خاصی دارد و از در کنار هم قرار دادن مفهوم توسعه عشایری در کنار توسعه روستایی یک خطای استراتژیک و ماهیتی به وجود می‌آید، یعنی شما نمی‌توانید یک جامعه‌ای که ویژگی و اساسش بر حرکت است را با جامعه‌ای که یک جانشین بوده و سکون دارد در یک ردیف قرار داده و یکجا در مورد این دو صحبت کنید.

در حقیقت اصطلاح «توسعه روستایی - عشایری» یک خطای راهبردی هست که از سال‌های گذشته تا به امروز وجود دارد و پیامد این قضیه نابرابری و بی‌عدالتی است که بر جامعه عشایر وارد می‌شود. "جامعه عشایر جوهره‌اش بر حرکت" بوده و وقتی جامعه‌ای اساس آن مبتنی بر حرکت می‌شود نوع نیازها، فعالیت‌ها، فرهنگ، اقتصاد و ... آن نیز خاص می‌شود.

ویژگی بعدی جامعه عشایر کوچنده، اتکای معاش آن‌ها به دام و مرتع است. مرتع جایی هست که قلمرو حرکت عشایر

مناطق عشایری فارس تاکنون چه میزان از شاخص‌های توسعه برخوردار شدند؟

شاخص‌های توسعه انسانی «HDI» زندگی طولانی و سالم/ دسترسی به دانش و معرفت/ سطح زندگی مناسب «اشتغال و بیکاری» در جامعه عشایری به علت ویژگی حرکتی که دارد، از کف برخورداری جامعه روستایی نیز کمتر است. یعنی، اگر شاخص توسعه انسانی را در بحث آموزش، بهداشت، امکانات زیربنایی و... در نظر بگیرید، سطح برخورداری جامعه عشایر کوچنده، در این شاخص‌ها، از کف جامعه روستا پایین‌تر

است. هر چند در بند ۵ ماده ۲۷ قانون برنامه ششم توسعه کشور مصوب شده بود که در طول سال‌های اجرای این قانون، باید برنامه‌های توسعه در حوزه عشایر به سمتی پیش برود که سالیانه به میزان ۵ درصد شاخص برخورداری توسعه انسانی در حوزه عشایر افزایش یابد و به کف برخورداری جامعه روستایی برسد.

با توجه به این که برنامه ششم توسعه رو به اتمام است، آیا اهداف در نظر گرفته شده برای توسعه جامعه عشایری محقق شده است؟

خیر، این اهداف تاکنون کاملاً محقق نشده است. به طور مثال، در استان فارس و در حوزه آب با تلاش‌هایی که در سال‌های اخیر اداره کل امور عشایر فارس انجام داده است، ۵۷ درصد جامعه عشایری از آب پایدار برخوردار شدند و در حوزه دسترسی به خدمات بهداشت نیز این عدد تقریباً به ۳۷ درصد رسیده است. همچنین در حوزه برخورداری از سواد تقریباً این عدد ۸۴ درصد می‌باشد. از طرف دیگر، آمارها نشان می‌دهد که هم‌اکنون کف برخورداری روستاها در حوزه آب ۸۴ درصد و در حوزه بهداشت بالاتر ۹۰ درصد است. این امر نشان می‌دهد که ما با اهداف در نظر گرفته شده برای جامعه

عشایر کوچنده فاصله داریم. این آمار و ارقام مربوط به فارس بوده و آمار برخورداری از شاخص‌های توسعه در سطح ملی معمولاً از این میزان کمتر است. با توجه به این شرایط، می‌بایست در برنامه هفتم توسعه، توسعه جامعه عشایر راهبردی‌تر و عملیاتی‌تر برنامه‌ریزی گردد.

آقای دکتر، چه میزان از برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته‌شده بر اساس واقعیت جامعه عشایری صورت می‌گیرد؟

بر اساس تجربه بررسی قوانین که داشته‌ام، می‌توانم بگویم تقریباً هیچ قانونی ویژه‌ای در حوزه عشایر نداریم. قوانینی که در حوزه عشایر وجود دارند عمدتاً قوانین جانبی روستایی - عشایری است. برای مثال، اگر جایی در مورد مرتع یا بهداشت صحبت شده است، نوشته‌اند مرتع روستایی - عشایری یا بهداشت در روستاها و عشایر... این موضوع نشان می‌دهد که به لحاظ برنامه‌ریزی، تمرکزی در حوزه عشایر به صورت ویژه

وجود ندارد که این برنامه‌ها تبدیل به قانون شده باشند و جهت اجرا به دستگاه‌های اجرایی ابلاغ شود. بنابراین، آن چیزی که انجام می‌شود یک سری اقدامات ایذایی، خرد، بخشی و مقطعی در حوزه عشایر و با رویکرد چانه‌زنی است. برنامه‌های توسعه در حوزه عشایر، ویژگی و ویژه بودن خاص خودش را می‌طلبد. نمونه‌ای از آن را می‌توان در بحث مساله ساماندهی به زندگی عشایر و اسکان آن‌ها دید، عمدتاً هر جایی که بحثی در مورد توسعه جامعه عشایری شده است؛ نهایتاً به بحث اسکان آن‌ها ختم شده است. از سوی دیگر، ما می‌بینیم در مسائل ساماندهی عشایر، از پنج دیدگاه متفاوت (دگرگونی، نوسازی، زیست‌محیطی، تامین نیازهای اساسی و توسعه پایدار) نظریه‌پردازان و کارشناسان به جامعه عشایری نگاه می‌کنند. این موضوع، از یک مشکل پایه حکایت دارد. در مساله توسعه‌یافتگی جامعه عشایری نیز نتوانسته‌ایم به یک

¹ Human Development Index

نرخ باسوادی پایین است. علاوه بر این دو ویژگی، عشایر کوچنده ویژگی حرکت را نیز دارد. ویژگی حرکت وقتی که مطرح می‌شود سازوکارهای آموزشی، نرم‌افزاری، ظرفیت‌سازی، توانمندسازی و هر برنامه‌ای که بخواهد اجرا شود، باید از حالت تقاضا محور به حالت عرضه‌محور برود. به عبارت بهتر، نقش مجری از حالت نشسته و ایستا باید به حالت ایستاده و پویا تبدیل شود. بنابراین، ما باید به سمت آن جامعه پیش برویم. با توجه به ویژگی حرکت عشایر و به دلیل وجود محدودیت‌هایی که در نظام ترویج و در کل بدنه وزارت جهاد کشاورزی هست؛ عمده‌تاً در توانمند کردن عشایر موفق نبوده و نیست. به طور معمول محدودیت‌های ترویج در جامعه عشایری بیشتر خودش را نشان می‌دهد.

در استان فارس، به عنوان یک اقدام عملی و نوآورانه «اطلس عشایر» را تهیه شد. این اطلس مبتنی بر ۳۰ لایه اطلاعات مکانی و توصیفی در محیط GIS از جمله استقرارگاه‌های عشایری است و در جهت تحلیل فضایی و برنامه‌ریزی در حوزه عشایر کاربرد دارد. در یک اقدام مشترک با مدیریت ترویج سازمان جهاد کشاورزی و مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی، در جهت علمی‌سازی و دانش‌بنیان کردن جامعه عشایر و هدفمند کردن و سیستماتیک کردن آموزش‌های ترویجی در پهنه‌های نظام نوین ترویج، مناطق عشایری با پهنه‌های ترویج تحلیل فضایی شد و عملاً برای هر مسئول پهنه مشخص گردید که چند منطقه عشایری و در چه

مفهوم و ادبیات مشترک برسیم و همین که با ۵ دیدگاه نظری به جامعه عشایر نگاه می‌کنیم یعنی برای هر دیدگاه، موافقان و مخالفان متفاوتی وجود دارد.

آیا در توسعه کشور، جایگاه و نقشی برای عشایر تعیین شده است یا فقط این موضوع در حد حرف است؟

زمانی که در مورد یک نهاد، پدیده، جامعه و یا هر چیز دیگری، قانون وجود ندارد، سایر موارد نیز متأثر از این موضوع می‌شود. جامعه عشایر کوچنده، ویژگی‌های خاصی چون ذخیره ژنتیکی دام، ذخیره فرهنگی انسانی، قرقبانات و حافظان افتخاری محیط‌زیست، نقش پدافند غیرعاملی، پدافند امنیتی و ... دارد و در مجموع یک جامعه چندکارکردی است که می‌تواند نقش مهمی در توسعه کشور ایفا کند، ولی عملاً کسی که برای این گروه تصمیم می‌گیرد و برنامه‌ریزی می‌کند، توجه و یا اعتقادی به این قضایا ندارد؛ و یا اگر دارد به صورت بخشی، به قضیه نگاه می‌کند.

به عبارت دیگر، ما مدعی هستیم و صحبت‌مان این است که جامعه عشایر چون اقتصاد تولیدی دارد و افراد تشکیل دهنده آن جامعه، افراد تولیدگر هستند. بنابراین، نگاه شما به این فرد نباید یک نگاه مددجویانه یا امدادخواه باشد؛ یعنی شما نباید از یک نگاه نهاد خیرخواهانه یا اداره بهزیستی به این جامعه نگاه کنید که این فرد محروم، نیازمند یا مستضعف است. وقتی که نقش این فرد را در شکل یک کنش فعال در اجتماع، اقتصاد، فرهنگ، ادبیات، امنیت و تولید ثروت و ... نگاه کنیم. ادبیات و مبانی توسعه‌تان بدون شک تحت‌تأثیر قرار می‌گیرد و برنامه‌ریزی‌ها، واقعی و مبتنی بر توان عشایر صورت می‌گیرد و این جامعه در جایگاه واقعی خود قرار می‌گیرند.

جامعه دانشگاهی، بخش ترویج و آموزش کشاورزی، اداره امور عشایر، جهاد سازندگی چه میزان می‌توانند در توانمند کردن عشایر نقش داشته باشند؟

جامعه روستایی و به عبارت بهتر جامعه کشاورز و جامعه عشایری ما دو ویژگی بد دارند؛ اول میانگین سنی بالا و دیگری

موقعیت‌هایی، در محدوده عمل و مسئولیت او قرارداد و موظف به ارائه آموزش‌های ترویجی به آن‌ها باشد.

را اجرا کند و ضمن کسب موفقیت علمی، موجب توسعه این مناطق و گره‌گشای مشکلات آن‌ها باشد.

آقای دکتر، نقش دانشجویان و افراد فعال در حوزه ترویج برای توسعه مناطق عشایری چیست؟

به این سؤال از دو جنبه نگاه می‌شود؛ یک گروه عشایر-زاده‌ها هستند که آیا آن‌ها علاقه‌مند به جامعه عشایری‌شان هستند یا خیر؟ به پدران، هم‌طایفه‌ای‌ها و ساختار ایل‌شان علاقه‌ای نشان می‌دهند یا نه؟ و گروه دیگر نیز افراد دیگر جامعه هستند که علاقه‌مند هستند در جوامع عشایری فعالیت کنند. عمده‌تأ تربیت مروج خاص جامعه عشایر یک نیاز ضروری است که ما بتوانیم افرادی را آموزش دهیم که بتوانند در حوزه عشایر کار کنند.

متأسفانه سال‌هاست وزارت جهادکشاورزی حوزه تخصصی‌اش را عمده‌تأ به سمت کشاورزی برده است یعنی متأثر از کشاورزی است. آن چیزی که در حوزه عشایر است، معمولاً در اولویت‌های بعدی قرار داده و عمده‌تأ مورد کم توجهی قرار گرفته است. موضوع عشایر یک موضوع بکر پژوهشی هست یعنی موضوعات و حوزه‌های متنوعی به خصوص در حوزه فناوری‌های نوین در آن وجود دارد که می‌توان کارهای علمی خوبی روی آن صورت داد. اگر دانشجویی علاقه‌مند باشد و بخواهد پژوهش‌های ناب را انجام دهد، به راحتی می‌تواند با ورود به جامعه عشایری ایده خود

همچنین، فناوری‌های نوین و حوزه IT بستر خوبی برای ورود افراد است که فرد علاقه‌مند می‌تواند در این حوزه نیز اقداماتی انجام دهد. باید این نکته را هم به یاد داشته باشیم که هر جامعه‌ای برای بقا و ادامه حیات خود همواره در حال تغییر و تحول است و از محیط پیرامونی خود نیز تأثیر می‌گیرد. بنابراین زندگی عشایری هم تحت تأثیر وسایل ارتباطی جدید و فناوری‌های تازه قرار گرفته است و برای توسعه بهتر نیازمند استفاده از آن است و ما نباید انتظار داشته باشیم که جامعه عشایر متناسب با تحولات جامعه بیرونی تغییر نکند. بنابر آن چه گفته شد، توسعه عشایری که به دنبال آن توسعه و پیشرفت کشور را به دنبال دارد نیازمند پژوهش، برنامه‌ریزی و اجرای ایده‌های نوین کاربردی است و دانشجویان، افراد علاقه‌مند و بازگشت عشایرزاده‌ها به این مناطق می‌تواند کمک بسیاری کند. همچنین، در حوزه تنوع‌بخشی به اشتغال و تولید در حوزه عشایر به شدت نیازمند پژوهش هستیم. دانشجویان باید بدانند برای ورود و کار در حوزه عشایر هیچ محدودیتی وجود ندارد و در هر رشته‌ای که باشند می‌توانند به این حوزه وارد شوند و اداره کل امور عشایر فارس نیز با دانشجویان همکاری‌های لازم را انجام می‌دهند و در حد امکان، از آن‌ها حمایت مالی می‌کند.

آقای دکتر، با توجه به شرایط کنونی وضعیت عشایر را در آینده چه طور پیش‌بینی می‌کنید؟

جامعه عشایر به این سبک مفهومی و روش زندگی رو به زوال است و آمارها هم نشان می‌دهد این جامعه که روزگاری ۴۰ درصد جمعیت کشور را در خود داشت هم‌اکنون سهم آن به ۱/۸ درصد در کل کشور رسیده است و روز به روز نیز در حال کوچک‌تر شدن هست. عوارض این کوچک‌شدن مهاجرت

به شهرها و روستاها، فقر شهری، حاشیه‌نشینی، بیکاری، مشکلات اجتماعی، اقتصادی و... است. وقتی که اثرات این عدم حمایت و توانمندی جامعه عشایری را می‌سنجیم، می‌بینیم که اگر به طور علمی از عشایر و اقتصاد تولیدی آن حمایت می‌شد ضمن حفظ این سرمایه گران‌بهای انسانی، بخشی از تولید و اقتصاد کشور هم از بین نمی‌رفت.

اگر به طور علمی از عشایر و اقتصاد تولیدی حمایت می‌شد ضمن حفظ این سرمایه گران - بهای انسانی، بخشی از تولید و اقتصاد کشور از بین نمی‌رفت.

در عمل به سمت جامعه در دسترس روستایی می‌رود و جامعه عشایر به علت همان ویژگی حرکت، به حاشیه می‌رود. در شرایط موجود، خلاءهای قانونی، تضادهای قانونی و حتی گاهی سوءگیری قانونی باعث شده است که خدمات‌دهی به جامعه عشایری صورت نگیرد و فاصله جامعه شهری و روستایی از جامعه عشایری هر روز بیشتر و بیشتر شود.

در شکل عملیاتی هم، خدمات دستگاه‌های اجرایی باید

متناسب با این جامعه بشود و نه جامعه عشایری، متناسب با خدمات دستگاه‌های اجرایی شوند. درست مانند همان کاری که «مرحوم محمد بهمن‌بیگی» در آموزش و پرورش انجام داد و با تربیت کردن معلم عشایری که همراه عشایر حرکت و کوچ می‌کرد توانست نرخ باسوادی را در این جامعه به شدت افزایش دهد و تحولات عظیمی در آن ایجاد کند و به عنوان یک کارآفرین اجتماعی، در تاریخ زنده بماند. هم‌اکنون هم

اقداماتی در حوزه بهداشت با استخدام به‌ورزهای عشایری انجام شده است و یا وزارت نیرو، پکیج‌های خورشیدی قابل حملی برای عشایر در نظر گرفته است.

بنابر آنچه بیان شد، عشایر کوچنده جامعه‌ای توانمند و بکر بوده که می‌توان با انجام کارهای پژوهشی و اجرای برنامه‌های کاربردی در آن به پیشرفت قابل توجهی دست یافت که این پیشرفت خود موجب توسعه پایدار کشور شده و زندگی تمام افراد جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در این میان دانشجویان و جامعه دانشگاهی می‌توانند با ورود به این حوزه و با ایده و اقدامات خلاقانه نقش بسزایی در این تحویل و توسعه ایفا کنند.

از آن طرف، حاشیه‌نشینی مشکلاتی را برای شهرها و روستاها ایجاد نمی‌کرد. بنابراین با توجه به وضعیت کنونی شاید بتوان گفت که این جامعه در بلندمدت از بین خواهد رفت هر چند در برنامه «آمایش سرزمینی» کشور که در سال ۱۳۹۹ تصویب شد راهبردها ۱۵ با ۸ سیاست‌ها به عشایر تخصیص یافته است اما با این حال این حرکت برای عشایر که در واقع باید از آن‌ها با عنوان عشایر کوچنده نام برد، تا حدی دیر است.

این جامعه برای ادامه بقا، نیازمند قانون ویژه و اختصاصی است و هر برنامه‌ای که بخواهد در حوزه عشایر تدوین شود نباید پیوستی از برنامه توسعه روستایی باشد، چون اقدامات،

ردپای اکولوژیک و مدیریت محیط زیست در راستای توسعه پایدار روستایی

مهسا فاطمی^۱ و کورش رضائی مقدم^۲

۱. دانشیار بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

۲. استاد بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

مقدمه

در دنیایی که زندگی می‌کنیم با محدودیت‌های مختلفی مواجه هستیم که محدودیت آب، محدودیت خاک، محدودیت انرژی، محدودیت زمین و محدودیت سرمایه از آن جمله‌اند. از دیگر سوی نیز در کنار این محدودیت‌ها، با افزایش نیازها، افزایش رفاه و افزایش جمعیت روبه‌رو هستیم. در این راستا ایجاد هماهنگی بین محدودیت‌ها و نیازها و نیز اولویت‌بندی نیازها، مستلزم شناخت سرزمین، شناخت اجزای سرزمین و تحلیل هر یک از آن‌هاست. طرفداران توسعه پایدار در جستجوی راه‌هایی هستند که انسان بدون تخریب ظرفیت‌های زیستی خود در تمام ابعاد نیازهای فعلی‌اش را برآورده سازد. هنگامی که انسان در حدود دو میلیون سال قبل بر روی زمین پدیدار شد، در یک جهان غنی از لحاظ بیولوژیکی زندگی می‌کرد. اما در طی زمان با افزایش تمرکز و تسلط انسان در کره خاکی، گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری از فعالیت‌های انسانی آسیب دیدند و فرایندهای اکولوژیکی دچار تغییرات زیادی گردید، خشک کردن تالاب‌ها و از بین بردن جنگل‌ها نیز با هدف بهره‌برداری بیشتر از طبیعت صورت گرفت، علاوه بر این از بین بردن کمی زیستگاه‌ها، موجب بر هم خوردن تعادل اکولوژیکی در زیستگاه‌های باقیمانده شد. به عبارت دیگر با افزایش جمعیت انسانی، غنای بیولوژیکی کره زمین به طور کلی دچار نقصان گردید و در نتیجه شرایط

اکولوژیکی به وجود آمده در کره زمین نتوانست تغییرات تحمیل شده توسط انسان را تحمل نماید و بر همین اساس، پایداری اکولوژیکی کره زمین رو به ناپایداری نهاد، آلودگی‌ها افزایش یافت و به تدریج، میزان بهره‌مندی بشر از مواهب طبیعی کاهش یافت.

برای تأمین غذای مردم جهان، به ازای هر نفر نیاز به ۰/۵ هکتار زمین است. در حالی که سهم سرانه فعلی تنها ۰/۲۷ هکتار است. با از دست رفتن کشتزارها و رشد جمعیت، در آینده نزدیک این سهم سرانه به ۰/۱۴ هکتار کاهش می‌یابد. آمارها نشان می‌دهد که در کشورمان ایران نیز تنها ۸۱/۵۲۴ میلیون هکتار (حدود ۴۹/۸ درصد از مساحت کل کشور)، از سرزمین‌ها را جنگل‌ها، مراتع و کشتزارها تشکیل می‌دهند، البته هنوز مشخص نیست که از این سطح، چند هکتار توان تولیدی زیاد، متوسط و یا کم دارد. اما در صورتی که روند تخریبی فعلی یعنی عدم استفاده منطقی از زمین در کشور، ادامه یابد، در ۱۵ سال آینده، ۳۰ میلیون هکتار از سرزمین‌های حاصلخیز و مستعد ما فقط به علت فرسایش خاک از بین می‌روند. این رقم ۳۰ میلیون هکتار، موجودی تمامی زمین‌های حاصلخیز در کشور است. با توجه به آمار ارائه‌شده مشاهده می‌شود که زمین و آب در دسترس بهره‌وری سان که بتوان روی منابع آن حساب کرد، نسبت به وسعت خشکی‌ها و آب‌های روی کره زمین بسیار محدود است.

شاخص ردپای اکولوژیک

با توجه به این واقعیت که محیط‌زیست طبیعی جهان، ظرفیت اکولوژیکی^۲ محدودی برای استفاده انسان از آن دارد، باید همراه با طبیعت حرکت کرد و از سرزمین و منابع طبیعی به اندازه توان یا پتانسیل تولیدی آن بهره‌وری نمود. لذا برای توسعه در محیط‌زیست، پیش از برنامه‌ریزی برای استفاده از آن، باید به ارزیابی ظرفیت اکولوژیکی^۳ آن در چارچوب یک برنامه‌ریزی و مدیریت منطقی پرداخت. به عبارت دیگر بشر برای این که بخواهد بهره‌برداری با صرفه اقتصادی و مستمر از سرزمین و منابع طبیعی داشته باشد، بهتر است که روند بهره‌برداری را در یک چارچوب برنامه‌ریزی شده به نام مدیریت محیط‌زیست^۴ به اجرا گذارد.

با مطرح شدن توسعه پایدار، پژوهش‌هایی رو به گسترش و پیشرفت بوده که بتوانند با ابداع شاخص‌هایی در این زمینه، تصمیم‌گیرندگان و

برنامه‌ریزان، به طور کلی و دانشمندان محیط‌زیست، به طور خاص را یاری دهند. اغلب تمرکز توسعه پایدار بر روی کاهش منابع مورد استفاده و فرسایش محیط‌زیستی است که عاملی در نگهداری سرمایه‌های طبیعی است. بنابراین مهم‌ترین جنبه توسعه پایدار، مدیریت منابع است. در گذشته، تمرکز مدیریت منابع بیشتر بر روی منابع تجدیدناپذیر (مانند انرژی و فلزات) بوده است، اما اخیراً توجهات به سوی استفاده از منابع تجدیدپذیر مختلف (به ویژه زمین و آب) تغییر یافته است. توسعه پایدار اکولوژیک بهترین و ایده‌آل‌ترین نوع توسعه محسوب می‌شود. یکی از شاخص‌های کمی مهم، شاخص ردپای اکولوژیک (جای پای بوم‌شناختی)^۵ است. این روش به طور گسترده در سال‌های اخیر به عنوان یک شاخص مصرف منابع و جذب مواد زائد تولید شده بر اساس سرانه مساحت

تولید بوم‌شناختی موردنیاز به کار برده شده است. شاخص ردپای اکولوژیک به عنوان روشی معتبر و دقیق در راستای محاسبه میزان مصرف منابع محیطی‌زیستی معرفی گردیده است.

ردپای اکولوژیک (EF) روش و رویکردی است که میزان مداخله در طبیعت را نشان می‌دهد. این روش به ارزیابی و میزان تأثیر انسان بر محیط می‌پردازد و تعیین می‌کند که میزان بار فشار وارده بر طبیعت چقدر است. این شاخص نخستین بار توسط پروفیسور ویلیام ریس^۶ و دکتر ماتیس واکرناگل^۷ در دهه ۱۹۹۰ در دانشگاه بریتیش کلمبیای^۸ کانادا مطرح شد. ایده سنجش ردپای اکولوژیک در پایان‌نامه دکتری واکرناگل مورد بحث قرار گرفت که در آن میزان نیاز سالانه یک کشور، یک شهر، یک محله و یا یک خانواده به مقدار زمین و دریای مؤلف (از نظر اکولوژیک) که با تکنولوژی‌های موجود، تمامی نیازهای آن‌ها را به طور همیشگی تأمین کند، محاسبه می‌شود. هم‌اکنون این روش به طور عمومی در سطح جهانی و ملی به کار می‌رود. ریس و واکرناگل برای اولین بار ردپای اکولوژیک سیزده کشور توسعه‌یافته را با روش EF و با استفاده از داده‌های منابع جهانی تخمین زدند. مطالعه دیگر در سطح جهانی، تحت عنوان گزارش سیاره زنده^۹ در سال ۲۰۰۲ توسط WWF ارائه شد.

ردپای اکولوژیک ابزاری برای ارزیابی میزان ارتباط انسان با طبیعت است. به طور کلی این شاخص، به میزان زمین یا آبی اطلاق می‌گردد که فرد یا جمعیت انسانی برای تأمین منابع موردنیاز، پشتیبانی پایداری خود و نیز جذب ضایعات و با فناوری متداول به کار می‌برد. ردپای اکولوژیکی اصولاً برای

⁷ Mathis Wackernagel

⁸ British Columbia

⁹ Living Planet Report

¹ World Wild Fund for Nature

² Ecological Capacity (Biocapacity)

³ Ecological Capability Evaluation

⁴ Environmental Management

⁵ Ecological Footprint

⁶ William Rees

ردپای اکولوژیک ابزار مطلوبی برای اندازه‌گیری نسبت پیشرفت پایداری جوامع نیز است. بنابراین پایداری در این شاخص به معنی دستیابی به زندگی رضایت‌بخش، بدون تحمیل به ظرفیت اکولوژیک بیشتر منابع زمین است.

ردپای اکولوژیک ابزاری است برای مدیران کشاورزی و تصمیم‌گیران سیاسی تا بیشتر اثرات فعالیت‌های بشر را بر روی منابع محیط‌زیستی تشخیص دهند. با چنین شاخصی می‌توان میزان مصرف منابع طبیعی را در فعالیت‌های مختلف کشاورزی تعریف نموده و اثرات محیط‌زیستی بزرگ‌تری را که بر روی مناطق دارد از طریق مقایسه با میانگین ملی و جهانی تخمین زد. امروزه ردپای اکولوژیک انسان، ۲۳ درصد بیشتر از آنچه کره زمین می‌تواند بازتولید کند را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر در حال حاضر بیش از ۱۴ ماه طول می‌کشد تا کره زمین، آنچه را بشر در یک سال مصرف می‌کند، بازسازی نماید. شاخص ردپای اکولوژیک بر اساس ظرفیت‌های کشور ما حدود ۰/۸ هکتار زمین است؛ اما آنچه که اکنون در ایران مورد بهره‌برداری قرار گرفته است، ۲/۴ هکتار زمین است. بدین مفهوم که میزان استفاده از منابع طبیعی در کشور ما سه برابر بیشتر از پتانسیل محیط‌زیست و منابع موجود است.

نتیجه‌گیری

با توجه به تأثیر شگرف سیاست‌ها و عملیات کشاورزی بر محیط‌زیست و منابع طبیعی از یک سوی و همچنین افزایش فشارها و سهم بشر در تجاوز به این منابع از دیگر سوی (طبق آمارهای ارائه‌شده)، حرکت به سمت روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت محیط‌زیست ضرورت می‌یابد. در این میان شاخص ردپای اکولوژیک را می‌توان به عنوان ابزاری سودمند معرفی و محاسبه نمود. مطالعه در استان فارس نشان می‌دهد که افزایش سطح زیر کشت کشاورزی طی ۳۰ سال از ۵۰۰ هزار هکتار به ۱۷۲۰ هزار هکتار، نشان‌دهنده افزایش فشار بر زمین و تجاوز هر چه بیشتر بر منابع طبیعی استان بوده، به‌طوری‌که اغلب عرصه‌های مسطح و با تولید نسبی بسیار بالا به کشاورزی تبدیل شده است. چنین روندی بیانگر روند رو به

ارزبابی ظرفیت بوم‌شناختی، ظرفیت نهایی اکولوژیکی و همچنین توسعه پایدار به کار برده می‌شود. روش EF شاخص توسعه منابع است که تقاضای منابع انسانی را به مقدار زمینی که برای تولید منابع، تفکیک CO₂، و یا دفع مواد زائد لازم است، تبدیل می‌کند. در این زمینه ریس و واکرناگل، پایداری را به زبان ساده به منزله زندگی مسالمت‌آمیز و در حد ظرفیت طبیعت، تعریف کرده‌اند. در واقع، روش EF، به عنوان روشی ساده و مناسب برای مقایسه پایداری استفاده از منابع بین جمعیت‌های متفاوت، شناخته می‌شود. EF، مصرف منابع را با مساحت زمین موردنیاز برای به پایدار رسانیدن آن معادل سازی می‌کند و این امکان را فراهم می‌کند که با یک میانگین‌گیری، بتوان سرانه EF منطقه، یا کشور را با میانگین جهانی مقایسه کرد. سرانجام مصرف این جمعیت‌ها به سطحی از کره زمین قابل تبدیل است. این سطح، سپس با مقدار دقیق مساحت منطقه‌ای که جمعیت در آن ساکن هستند، مقایسه می‌شود و درجه ناپایداری بر اساس تفاوت بین مساحت زمین موجود و زمین موردنیاز قابل محاسبه است. به عبارت ساده، جمعیت ناپایدار به جمعیت‌هایی گفته می‌شود که مقدار EF آن‌ها از مقدار زمین در اختیارشان بیشتر است. در واقع ردپای اکولوژیک یک ابزار محاسبه میزان مصرف منابع بوده که سه فاکتور را مدنظر قرار می‌دهد: (الف) چه میزان منابع طبیعی داریم؟ (ب) چه میزان استفاده می‌کنیم؟ و (ج) چه کسی چه چیزی را استفاده می‌کند؟ در واقع ردپای اکولوژیک به بیان ساده عبارت است از مقایسه میان میزان داشته‌های انسان‌ها از منابع طبیعی و میزان مصرف این منابع توسط آن‌ها.

شاخص ردپای اکولوژیک به طور واضح نشان می‌دهد که در کدام ناحیه، انسان بر منابع طبیعی فشار وارد می‌کند. در واقع این شاخص اندازه‌گیری میزان استفاده اشخاص، سازمان‌ها، شهرها، مناطق، کشورها و یا کل جمعیت انسانی از منابع طبیعی را نشان می‌دهد. بنابراین ردپای اکولوژیک نه تنها برای تخمین فضای استقرار با توجه به نواحی مورد نیاز برای پایداری بشر امروزی استفاده می‌شود، بلکه در مورد بررسی راهبردهای مختلف برای آینده نیز ابزار مناسبی است.

integrated approach of Ecological Footprint (EF) and Analytical Hierarchy Process (AHP) in human ecology: A base for planning toward sustainability. *PLOS ONE*, 16(4), 1-31.

Rezaei-Moghaddam, K., Karami, E., & Gibson, J. (2005). Conceptualizing Sustainable Agriculture: Iran as an Illustrative Case. *Journal of Sustainable Agriculture*, 27(3), 25-56.

Ryu, H. C. (2005). *Modeling the Per Capita Ecological Footprint for Dallas County, Texas: Examining Demographic, Environmental Value, Land-use, and Spatial Influences*. (Ph.D. Dissertation, Texas University).

Wackernagel, M. (1994). *Ecological Footprint and Appropriated Carrying Capacity: A Tool for Planning Toward Sustainability* (Doctoral dissertation, University of British Columbia, Vancouver, Canada).

Wackernagel, M. (2005). *National Footprint and Biocapacity Accounts 2005: The underlying calculation method*. Global Footprint Network.

رشد تخریب‌های محیط‌زیستی و ناپایداری در استان است. بدین‌منظور با توجه به مصرف ناپایدار بوم‌شناختی نیازمند سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و شیوه‌های مدیریتی صحیح و متعادل عرصه محیط‌زیستی هستیم. در راستای تغییر جهت به سمت پایداری می‌توان با محاسبه شاخص ردپای اکولوژیک در استان، راهکارهای پیشنهادی سازنده و کاربردی برای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران حیطه کشاورزی و محیط‌زیست ارائه نمود.

منابع

اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان فارس. (۱۳۸۷). *سند توسعه منابع طبیعی و آبخیزداری استان فارس در افق ۱۴۰۴*. سازمان جهاد کشاورزی.

ریاحی‌خرم، م. (۱۳۹۰). *ارزیابی محیط‌زیست و آمایش سرزمین*. همدان، ایران: سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.

گودرزی، م. (۱۳۷۹). *توسعه پایدار منابع زیستی، مطالعه موردی حوزه سد کرخه*. فصلنامه علمی سازمان حفاظت محیط‌زیست، ۳۰، ۱۴-۲۵.

مخدوم، م. (۱۳۹۱). *شالوده آمایش سرزمین*. تهران، ایران: انتشارات دانشگاه تهران.

Kitzes, J., Peller, A., Goldfinger, S., & Wackernagel, M. (2007). Current Methods for Calculating National Ecological Footprint Accounts. *Science for Environment & Sustainable Society*, 4(1), 1-9.

Fatemi, M., Rezaei-Moghaddam, K., Wackernagel, M., & Shennan, C. (2018). Sustainability of Environmental Management in Iran: An Ecological Footprint Analysis. *Iran Agricultural Research*, 37(2), 53-68.

Fatemi, M., & Rezaei-Moghaddam, K. (2019). Multi criteria evaluation in paradigmatic perspectives of agricultural environmental management. *Heliyon*, 5(2), 1-37.

Fatemi, M., Rezaei-Moghaddam, K., Karami, E., Hayati, D., & Wackernagel, M. (2021). An

کارآفرینی زیست محیطی فرصتی برای توسعه پایدار

صحرا محمدی مهر^۱

۱. دانشجوی دکتری بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

مقدمه

بخش کشاورزی یکی از منابع اصلی اشتغال و تأمین درآمد در بسیاری از کشورهای جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه بوده و در این زمینه عهده دار تأمین امنیت غذایی محسوب می شود. در دهه های اخیر، این بخش به دلیل مشکلات و بحران های محیط زیستی ناشی از رشد جمعیت و دستیابی بشر به اختراعات و کشفیات جدید علمی دچار مشکل شده که این امر سبب به هم خوردن تعامل مداوم و پایدار بین انسان و جهان طبیعی شده است. به عقیده بسیاری از اندیشمندان تغییرات زیست محیطی ناشی از سوء رفتار انسان است. به طوری که به واسطه فعالیت های انسان محور بحران هایی از جمله گرم شدن جهان، تغییرات آب و هوایی و آلودگی هوا به وجود آمده است.

در این راستا، مسائل زیست محیطی، کشاورزی و روستا به شدت با یکدیگر مرتبط هستند و به دلیل نزدیکی مسائل کشاورزی و روستا، نقش و اهمیت کشاورزی در فعالیت های مربوط به توسعه پایدار روستایی بسیار مهم می باشد. از این رو، نیاز به تغییر شیوه رفتار انسان ها به سمت ابعاد طبیعت گرایانه و ایجاد دغدغه های زیست محیطی نوع دوستانه اجتماعی به عنوان یکی از راهکارهای اجتناب از آسیب رساندن به محیط زیست و جلوگیری از تخریب آن محسوس است. در این حالت فرد در هنگام تصمیم گیری در مورد مسائل مربوط به محیط زیست به منافع عمومی و محیط زیست توجه می کند.

موضوعات مرتبط با کارآفرینی زیست محیطی به عنوان حوزه ای نوظهور در مطالعات کارآفرینی مطرح و سعی در

چکیده

چالش های زیست محیطی از دغدغه های عمده نسل کنونی به شمار می رود که برای حذف یا کاهش آن تلاش و راه حل های زیادی ارائه شده است؛ اما کمک شایانی در برطرف کردن این مهم نداشته است. از این رو، تمایل به مباحث کارآفرینی زیست محیطی به عنوان راه حل جدیدی برای مقابله با چالش های عمده محیط زیست پیشنهاد شده است. با این حال، دیدگاه های پراکنده پیرامون این مفهوم مانع از پیشرفت حوزه کارآفرینی زیست محیطی شده است. پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و از روش تحلیل محتوایی و مطالعه مقالات و منابع کتابخانه ای به روش اسنادی با هدف تبیین جایگاه کارآفرینی زیست محیطی استفاده شده است. یافته های مطالعه نشان می دهد که امروزه کارآفرینی زیست محیطی، یک پدیده جهانی مهم است که فعالیتی سودآور و نوآورانه دارد و به دنبال تأثیر مثبت بر جامعه، اقتصاد و محیط زیست و ایجاد مسئولیت اجتماعی است. این نوع کارآفرینی با تأثیرپذیری از کارآفرینی اجتماعی، سرمایه انسانی، شبکه سرمایه اجتماعی، مشارکت راهبردی و شوک مالی می تواند بر افزایش اشتغال کارآفرین ها، رشد عملکرد مالی و ایجاد صنایع جدید، کسب مزایای اجتماعی و ایجاد مزیت رقابتی تأثیر مثبت ایجاد کند و در نهایت منجر به ایجاد فرصتی برای رشد و توسعه پایدار روستایی شود.

واژه های کلیدی: کارآفرینی زیست محیطی، توسعه کارآفرینی، پایداری.

افزایش درآمد از طریق نوآوری‌های زیست‌محیطی) متمرکز شده است که در ادامه به شرح آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱- مقررات

دست مرئی^{۱۱} طی ۲۵ سال گذشته، مقررات زیست-محیطی به سرعت افزایش یافته است. به طوری که از سال ۱۸۷۰ تا ۱۹۷۰ تنها ۲۵ قانون زیست‌محیطی در سطح فدرال ایالات متحده تصویب شده بود، در حالی که امروزه بیش از ۱۲۰ قانون اجرایی وجود دارد. افزایش مقررات زیست‌محیطی شاهدهی بر این باور است که قوانین، اندازه‌گیری‌ها و نظارت‌های دولتی از جمله سازوکارهای موثر برای مهار تخریب محیط-زیست هستند. با این وجود، علی‌رغم افزایش گسترده مقررات در طول ۳۰ سال گذشته، همچنان تخریب محیط‌زیست ادامه دارد و در بسیاری از موارد بحرانی است. بنابراین، قبل از حمایت از راه‌حل‌های مقرراتی، دولت باید سازوکار ایده‌آلی برای حل مشکلات زیست‌محیطی باشد.

۲- کنش‌های ذینفعان

کنش‌گرایی^{۱۲} کنش‌گرایی، چشم‌انداز اکثر سازمان‌های غیردولتی زیست‌محیطی (سازمان‌های مردم‌نهاد) است. سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیست ممکن است بر حفاظت منابع طبیعی (حفظ منابع طبیعی از طریق حفاظت) تاکید کنند. چنین سازمان‌های مردم‌نهادی، مسئولیت مسائل زیست‌محیطی را بر عهده شهروندان قرار می‌دهند و موضع فلسفی خود را از دیدگاه محیط‌زیست و چشم‌اندازهای اخلاقی کسب می‌کنند.

پرورش کارآفرینانی دارد که تلاش می‌کنند کسب و کار خود را از دید حفاظت محیط‌زیست بنگرند، به گونه‌ای که سبب شکل‌گیری مزایای رقابتی برای آن‌ها در بازار شوند. با توجه به مسائل بیان شده، دولت‌های کشورهای توسعه یافته، بیشتر از گذشته، بر روی مسائل زیست‌محیطی تمرکز کرده‌اند و تلاش‌هایی به منظور تبدیل اقتصاد سنتی به پایدار از طریق انواع متنوعی از طرح‌ها و برنامه‌های سبز در حال انجام است که یکی از موثرترین راه‌حل‌ها، توسعه

کارآفرینی زیست‌محیطی می‌باشد. از این-

رو، به کارآفرینی زیست‌محیطی باید

به عنوان یک راه برون رفت از این

نابسامانی نگاه کرد. راهی که علاوه

بر حفظ ظرفیت زیستی محیط

طبیعی، در بخش کشاورزی

موجب رونق و اشتغال ایجاد گردد

و در نهایت گامی موثر در راستای

توسعه پایدار روستایی ایجاد کند.

بنابراین، هدف کلی مقاله حاضر بررسی

کارآفرینی زیست‌محیطی در راستای

توسعه پایدار روستایی می‌باشد که برای دستیابی

به این مهم ابتدا به مسائل مرتبط با تخریب محیط‌زیست و

توسعه پایدار می‌پردازد. سپس مفهوم کارآفرینی زیست-

محیطی بررسی شده و در نهایت به عوامل مؤثر بر کارآفرینی

زیست‌محیطی و چالش‌های این نوع کارآفرینی مورد واکاوی

قرار می‌گیرد.

مسائل تخریب محیط‌زیست

تلاش‌هایی برای رسیدگی به مسائل تخریب محیط‌زیست پیرامون چهار انگیزه مقررات و کنترل‌های دولتی (دست مرئی)، کنش‌های ذینفعان (در قالب فعالیت سازمان‌های غیردولتی و مصرف‌کنندگان)، انگیزه اخلاقی (مسئولیت اجتماعی سازمانی) و مزیت رقابتی (تحقق کاهش هزینه‌ها یا

^{۱۲} Stakeholder Action: Activism

^{۱۱} Regulatory Action: The Visible Hand

۳- کنش‌های اخلاقی

مسئولیت اجتماعی سازمانی^{۱۳} مفهوم مسئولیت اجتماعی سازمانی^{۱۴} به این معنی است که تجارت و اجتماع به جای تفاوت‌های فردی به یکدیگر گره خورده‌اند، بنابراین جامعه انتظارات خاصی برای رفتارها و نتایج مناسب کسب‌وکار در نظر دارد. از دیدگاه محیط‌زیست، خصوصی‌سازی مسئولیت‌ها، از جمله اصول مهم سازمان‌ها است. برای مثال تولیدکنندگان خودرو، وظیفه مدیریت آلودگی هوا ناشی از محصولات خود را بر عهده دارند و مالکان مزارع مسئول عوارض ناشی از استفاده سموم دفع آفات هستند. در حالی که چشم‌انداز مسئولیت اجتماعی سازمانی، بدون توجه به مشوق‌های نظارتی یا اقتصادی به دلایل اخلاقی، مسئولیت‌های زیست-محیطی را به عهده سازمان‌ها قرار می‌دهد.

۴- کنش‌های سازمانی

صرفه‌جویی در هزینه و تفاوت‌ها^{۱۵} شرکت‌ها مدام در تلاش برای کسب مزیت رقابتی هستند، تا جایی که بکارگیری شیوه‌های سازگار با محیط‌زیست می‌تواند هزینه یا ریسک را کاهش دهد یا حتی موجب تمایز رقبا از یکدیگر شود. در این راستا، هفت سازوکار انگیزه برای تخریب محیط‌زیست شامل دسترسی بهتر به بازار؛ متمایز ساختن محصولات؛ فروش فناوری‌های مربوط به کنترل آلودگی‌ها و مدیریت ریسک؛ هزینه مواد؛ هزینه سرمایه و هزینه نیروی کار مطرح می‌باشد. هر چند در این موارد، ممکن است نیازی به تغییر مقررات، انگیزه اخلاقی یا کنش‌های ذینفعان به منظور ایجاد تغییر نباشد.

توسعه پایدار

از اوایل دهه ۱۹۷۰ تلاش برای حفظ محیط‌زیست، از طریق اعلامیه استکهلم سازمان ملل متحد، به بررسی فعالیت‌های انسانی برای حفظ ادامه زندگی در زمین پرداخت. کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه (۱۹۸۷)، توسعه پایدار را "برآورده کردن نیازهای حاضر بدون به خطر انداختن پتانسیل نسل آینده برای تحقق نیازهای آن‌ها" تعریف کرده است. با این حال، شروع توجه جهانی به بحث توسعه پایدار معطوف به کمیسیون برانتلند بود. این کمیسیون توسعه پایدار را "پایداری به عنوان زندگی، معاش و جلوگیری از وخامت سرمایه (اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی)" تعریف کرده است. در منابع دیگر، اصطلاح پایداری به عنوان "حفظ کردن، ادامه دادن وجود و موجودیت (نه توقف یا ادامه)" مطرح شده است. با این حال، تعاریف ارائه شده حاکی از آن است که ارتباط مستقیمی بین فعالیت‌های انسانی و محیط طبیعی وجود دارد و این مساله چشم‌انداز تولیدات آینده را به دلیل مطلوبیت زندگی کنونی کاهش نمی‌دهد. بنابراین، عمده توجهات متخصصان محیط‌زیست بیشتر به بعد زیست‌محیطی توسعه پایدار معطوف است. پایداری زیست‌محیطی حفظ منابع اصلی در سطحی است که قدرت‌های آینده دلسرد نشوند و ظرفیت، کیفیت و انعطاف‌پذیری اکوسیستم‌ها در نظر گرفته شود. از این‌رو، متخصصان زیست‌محیطی نگران محدودیت‌هایی هستند که فعالیت‌های انسانی بر روی محیط‌زیست دارد. به عبارت دیگر، آن‌ها نگران حفظ آنچه هستند که اقتصاددانان به آن سرمایه طبیعی می‌گویند و درک می‌کنند که شرایط زندگی هر موجود زنده‌ای بر روی زمین به تولید اولیه گیاهان بستگی دارد و طبیعت را بزرگ‌ترین و ارزشمندترین گنج به شمار می‌آورند. از طرفی، برنامه‌های مختلفی برای توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه وجود داشته است، اما بسیاری از این کشورها همچنان با مساله فقر دست و پنجه نرم می‌کنند و نتیجه بسیاری از آن‌ها چیزی جز توسعه فقر نبوده است. در دهه‌های اخیر، تجارب توسعه روستایی در کشورهای مختلف نشان داده است که تزریق سرمایه و فناوری

^۱ . Corporate Action: Cost Savings and Differentiation

^۱ . Ethical Action: Corporate Social Responsibility

^۱ . Corporate Social Responsibility (CSR)

بر سر منابع از جمله موضوعات اصلی مشکلات زیست محیطی است. کارآفرینان تخصیص منابع را با "هوشیاری"^{۱۸} برای استفاده ناکارآمد از منابع حل می کنند. آن ها به دنبال کاهش عدم قطعیت و تقویت نوآوری برای بهترین استفاده از منابع موجود هستند.

با توجه به اینکه تخریب محیط زیست یکی از پیچیده ترین و مبرم ترین موضوعاتی است که جامعه با آن روبرو است منطقی به نظر می رسد، فرایندی که باعث کاهش عدم قطعیت می شود، افزایش یابد، نوآوری تسهیل شود و افزایش کارایی در توزیع منابع دقیق تر بررسی شود.

کارآفرینی زیست محیطی

امروزه، توجه به محیط زیست در سازمان ها اهمیت بیشتری پیدا کرده است و به طور فزاینده ای به بخشی از برنامه های راهبردی سازمان ها تبدیل شده است. در درون این پویایی، سازمان ها به دنبال مکانیسم هایی هستند که از طریق آن نگرانی های زیست محیطی حمایت و تقویت شوند؛ کارآفرینی زیست محیطی چنین مکانیسم موثری می باشد. با توجه به سناریوی بالا، به منظور پاسخ به چنین معضلاتی طرح ها و برنامه های مختلفی در حال انجام است که بارزترین آن ها کارآفرینی است. محققان استدلال کرده اند اقدامات کارآفرینانه می تواند طیف گسترده ای از موضوعات اجتماعی از جمله تخریب محیط طبیعی را در بر بگیرد. تغییرات سریع، ویژگی بارز اقتصاد امروز است. توسعه و پیشرفت اقتصادی مبتنی بر تغییر ایده ها و ایجاد نوآوری است و هیچ کشوری

می تواند در توسعه روستایی نقش داشته باشد و منجر به کارآفرینی به عنوان یک نیروی محرکه اصلی برای رشد شود. کارآفرینی این پتانسیل را دارد که تهدیدات و موانع زیست-محیطی را به فرصتی برای ایجاد ارزش های جدید تبدیل کند. در این راستا، تلفیقی بین دیدگاه های توسعه اقتصادی/ ثروت-اندوزی و حفظ محیط زیست در حال ظهور است و هنگامی کارآفرینان فرصت هایی برای راه حل های جدید پیدا می کنند که بر تضاد بین این دو مساله غلبه کنند. با این حال، کارآفرینان فعالیت های خود را بر اساس اصل پایداری انجام می دهند. با توجه به ارتباط بین کارآفرینی و به طور خاص کارآفرینی زیستی و توسعه روستایی این مهم می تواند روند حرکت جامعه روستایی را به سمت توسعه پایدار تسریع کند. از این رو، توسعه پایدار با توجه به کارآفرینی زیست محیطی دارای اهمیت می باشد. در نهایت، مسائل مربوط به این بعد از پایداری که همگی تأثیر مستقیمی بر مشکلات زیست محیطی دارند به شرح زیر است.

(۱) عدم قطعیت^{۱۹}: ماهیت مسائل زیست محیطی نامشخص می باشد و دغدغه اصلی نسل های آینده است. با توجه به اینکه هیچ زمان بندی مشخصی برای تعریف پایداری وجود ندارد، بنابراین با عدم قطعیت و نه مدیریت ریسک سروکار داریم. عدم قطعیت انگیزه اصلی برای کارآفرینی است.

(۲) نوآوری^{۲۰}: توانایی تأمین جمعیت فعلی بدون نفی توانایی نسل های آینده برای رشد، نیازمند نوآوری است. به بیان ساده، راه حل های فعلی برای تأمین نیازهای جمعیت جهانی برای پایداری کافی نیست. مشکلات زیست محیطی ذاتاً خواستار نوآوری هستند، چرا که بیشتر آن ها ناشی از استفاده از فناوری های قدیمی، آلوده کننده و ناکارآمد است.

(۳) تخصیص منابع^{۲۱}: از آنجا که منابع طبیعی محدود هستند، یک راه حل پایدار برای مشکلات زیست محیطی باید کارآمدترین روش تخصیص منابع را به همراه داشته باشد. بدون تخصیص کارآمد، هیچ راه حلی امکان پذیر نیست. رقابت

^{۱۸} Resource Allocation

^{۱۹} Alertness

^{۲۰} Uncertainty

^{۲۱} Innovation

زیست‌محیطی^۱ به یک پدیده جهانی مهم هم در دانشگاه‌ها و هم در عمل به یک تعهد برای حل چالش‌های محیطی تبدیل شده است و در پاسخ به مسائل زیست‌محیطی و به منظور تبدیل اقتصاد سنتی به اقتصاد سبز، معرفی شده است. این نوع از کارآفرینی، دلالت بر ایده ایجاد کسب و کاری دارد که نشان‌دهنده یک نگرانی برای نیازهای زیست‌محیطی و اجتماعی نسل حاضر و آینده است.

کارآفرینی زیست‌محیطی فعالیتی سودآور و نوآورانه می‌باشد که به دنبال استفاده مثبت تأثیر آن بر جامعه، اقتصاد و محیط‌زیست است. کارآفرینان زیست‌محیطی، کارآفرینانی هستند که از لحاظ اکولوژیکی یا زیست‌محیطی به رویکرد کسب‌وکار تمرکز دارند. چنین کارآفرینانی به عنوان "Ecopreneurs" نامگذاری شده‌اند. این دسته از کارآفرینان می‌توانند بسیاری از چالش‌های زیست‌محیطی را از طریق معرفی محصولات و خدمات جدید محیط‌زیست‌گرایانه برطرف نمایند. به عبارت دیگر، می‌توانند تغییرات اساسی ایجاد کنند و راه‌حلی برای چالش‌های زیست‌محیطی باشند. چراکه از مزایای زیست‌محیطی و اقتصادی همزمان بهره‌مند می‌شوند. به عبارتی، نقش کارآفرینان زیست‌محیطی در درجه اول از دیدگاه اقتصادی توصیف شده است، اما پیوند محکمی بین ارزش‌ها، احساسات شخصی و تجارت برای آن‌ها تعریف شده و اغلب آگاهی‌های اجتماعی و زیست‌محیطی را مهم‌تر از موفقیت‌های اقتصادی می‌دانند.

عوامل زیست‌محیطی و توسعه کارآفرینی

به منظور بررسی ارتباط بین فعالیت‌های کارآفرینی و محیط‌زیست چشم‌اندازهایی ارائه شده است که در بین این موارد، کار تورتون (۱۹۹۹)^۲ مد نظر است؛ او فعالیت‌های کارآفرینانه در یک جامعه را به دیدگاه‌های عرضه و تقاضا مرتبط می‌کند. منظور از عرضه تأکید بر نقش افراد در ایجاد

نمی‌تواند در پیشرفت سریع توسعه بدون اینکه در زمره پیشگامان کارآفرینی باشد، موفق شود. کارآفرینی از جمله شاخص‌های اصلی توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه است که مطالعه پیرامون آن به یک زمینه تحقیقاتی مورد علاقه پژوهشگران، دانشگاهیان و سیاست‌گذاران سراسر جهان تبدیل شده است.

از این‌رو، به دلیل نسبی بودن این مفهوم استدلال‌ها و اختلاف نظرهای مختلفی در تعریف آن مطرح می‌باشد. این مفهوم اصطلاحی فرانسوی است که به معنای "بین"، "قبل" و "در نظر گرفتن" تعبیر شده است. این اصطلاح، فرآیندی است که افراد بدون توجه به منابعی که در حال حاضر کنترل می‌کنند، فرصت‌ها را دنبال می‌کنند. ماهیت رفتار کارآفرینانه، شناسایی فرصت‌ها و به کارگیری ایده‌های مفید در عمل است. به عبارتی، کارآفرینی ایجاد سرمایه‌گذاری جدیدی است که یک مشکل خاص انسانی را حل

کند، سطح زندگی را بهبود بخشد و منجر به ایجاد ثروت شود. آنچه از تعاریف کارآفرینی بر می‌آید هنوز هم برخی ایده‌های مشابه مانند جدید بودن، سازماندهی، ایجاد ثروت و ریسک-پذیری در تعاریف آن وجود دارد. کارآفرینی را می‌توان با تخصیص زمان و تلاش به عنوان فرآیند ایجاد چیزهای متفاوت با در نظر گرفتن ریسک‌های مالی، ذهنی و اجتماعی و کسب پول و رضایت شخصی مد نظر داشت. چراکه به عنوان موتور توسعه اقتصادی و محرکی برای نوآوری به منظور ریشه-کنی فقر، بیکاری و توانمندسازی زنان در کشورهای در حال توسعه و حتی توسعه یافته در نظر گرفته می‌شود. بنابراین، فرآیند تحول اجتماعی - اقتصادی که ممکن است بشریت را به سمت شکوفایی پایداری سوق دهد و یک دیدگاه ایده آل از پایداری که در آن زندگی به طور نامحدود روی زمین شکوفا شود کارآفرینی زیست‌محیطی، کارآفرینی اجتماعی و کارآفرینی پایدار می‌باشد. بنابراین، کارآفرینی

^۱ Thornton, 1999

^۲: Environmental Entrepreneurship (EE)

محیطی نقش مهمی در کارآفرین شدن افراد و ورود آن‌ها به فعالیت‌های کارآفرینی دارد.

چالش‌های کارآفرینی زیست‌محیطی

با توجه به جدید بودن نسبی پژوهش‌های کارآفرینی زیست‌محیطی، ادبیات نسبتاً کمی پیرامون چالش‌های کارآفرینان زیست‌محیطی وجود دارد. در این راستا، مطالعات گاست و همکاران (۲۰۱۷)^۲ در مورد کارآفرینی زیست‌محیطی و چالش‌های مربوط به آن از جامع‌ترین و جدیدترین تحقیقات می‌باشد. آن‌ها در بررسی‌های خود به منظور تمایز بهتر بین چالش‌ها، آن‌ها را به "چالش‌های مالی" و "چالش‌های بازاری" طبقه‌بندی کردند. این محققان در رابطه با چالش‌های مالی، استدلال می‌کنند که کارآفرینان زیست‌محیطی مانند هر کارآفرینی با چالش‌های مالی مانند به دست آوردن بودجه کافی روبرو هستند. با این حال، به دلیل یک سری ویژگی‌های خاص، انگیزه‌ها و راهبردها با چالش‌های خاص متنوعی مواجه می‌باشند؛ در این راستا، پیدا کردن سرمایه‌گذارانی که مایل به سرمایه‌گذاری در حوزه محیط‌زیست باشند، می‌تواند به منظور درک ارتباط راه‌حل‌های خاص پیچیده باشد.

علاوه بر این، یافتن سرمایه‌گذارانی که دیدگاه‌ها و اهداف کارآفرینان زیست‌محیطی را به اشتراک بگذارند نیز چالش بزرگی است. مشکلات مربوط به دریافت منابع مالی از سرمایه‌گذاران خصوصی، بدین معنی است که بودجه برای سرمایه‌گذاری‌های محیط‌زیست عمدتاً از طریق بودجه خصوصی (یعنی تأمین اعتبار یا ثروت شخصی کارآفرین یا خانواده او)،

کارآفرینی زیست‌محیطی است. به عبارت دیگر، افراد خاصی کارآفرین می‌شوند. این مفهوم شامل دو رویکرد جامعه‌شناختی و روانشناختی می‌باشد. اولی بر حضور گروه‌ها و فرهنگ‌هایی که فعالیت‌های کارآفرینی را تسهیل می‌کنند، تمرکز دارد. در حالی که دومی به افرادی که دارای ویژگی‌های سازگار با کارآفرینی هستند تاکید دارد. با این حال، تفکر جامعه‌شناختی نگاه کاملی به جامعه دارد، روانشناختی فرد را واحد تحلیل می‌داند.

محیط‌های کارآفرینی شامل زیرساخت‌های فیزیکی مانند حمل و نقل، آب، برق و همچنین منابع غیرفیزیکی مانند سیاست‌های نظارتی، آموزش، رویه‌ها و اعتبارات مالی است. لی و پترسون (۲۰۰۰)^۳ نقش محیط را در توسعه کارآفرینی حائز اهمیت می‌دانند، از این منظر محیط‌زیست شامل عواملی مانند زیرساخت‌ها، محیط‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد؛ به نظر می‌رسد این عوامل محیطی قادر به جلوگیری یا تسهیل فعالیت‌های کارآفرینی در هر جامعه‌ای هستند. محیط کارآفرینی "کلیه عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که بر تمایلات و توانایی‌های افراد برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی تأثیر می‌گذارد" تعریف شده است. یوسفی محمدی و همکاران (۱۳۹۶) تأثیر این عوامل محیطی را بر روی کارآفرینی مورد بررسی قرار دادند آن‌ها دریافتند که حمایت‌های اجتماعی و شرایط فرهنگی و اجتماعی، آداب و سنن هر کشور در نرخ کارآفرین شدن و توسعه کارآفرینی نقش مؤثری دارد. در خصوص حمایت‌های سیاسی نیز مشخص شد که وجود فشارهای بیرونی مانند وجود محصولات وارداتی می‌تواند تأثیر منفی بر فعالیت‌های کارآفرینی داشته باشد. همچنین عامل محیطی دیگر وجود مشاغل مختلف در جامعه و نیز قدرت و توانایی چانه‌زنی است. در زمینه حمایت‌های دولتی و زیرساختی نیز می‌توان اینگونه بیان نمود که وجود خدمات مشاوره‌ای در زمینه‌های مختلف از جمله مالی نقش مهمی در فعالیت‌های کارآفرینی دارد. افزون بر این، اطلاع و آگاهی از قوانین و مقررات حمایتی نیز می‌تواند عامل اثرگذار و مشوق مهمی در ادامه فعالیت‌های کارآفرینی افراد کارآفرین داشته باشد. بنابراین، عوامل

² Gast et al., 2017 ³

² Lee & Peterson, 2000

حل چالش‌های محیطی تبدیل شده است. این مهم فعالیت سودآور و نوآورانه می‌باشد که به دنبال استفاده مثبت تأثیر آن بر جامعه، اقتصاد و محیط‌زیست و ایجاد مسئولیت اجتماعی است که با تأثیرپذیری از کارآفرینی اجتماعی، سرمایه انسانی، شبکه سرمایه اجتماعی، مشارکت راهبردی، شوک مالی و همکاری راهبردی می‌تواند بر افزایش اشتغال کارآفرین‌ها، رشد عملکرد مالی و ایجاد صنایع جدید، کسب مزایای اجتماعی (جایگاه و پایگاه اجتماعی) و ایجاد مزیت رقابتی تأثیر مثبت ایجاد کند و در نهایت منجر به ایجاد فرصتی برای رشد و توسعه روستایی شود. در این میان کارآفرینان زیست‌محیطی با دو چالش عمده مالی و بازاری روبرو هستند که می‌بایست نهادها تلاش کنند تا این مشکلات را بر طرف کنند.

منابع

حسام، م. محمدی‌یگانه، ب. و چراغی، م. (۱۳۹۵). تحلیل اثرات گردشگری مذهبی در توسعه پایدار نواحی روستایی از دیدگاه جامعه میزبان (مورد پژوهش: منطقه نمارستاق - شهرستان آمل). نشریه جغرافیایی فضای گردشگری، ۲۱(۶)، ۱۱۶-۱۰۱.

رضایی، ب.، نادری، ن. و رستمی، س. (۱۳۹۷). تحلیل راهبردی توسعه کارآفرینی سبز در بخش کشاورزی (مطالعه موردی شهرستان کرمانشاه). علوم ترویج و آموزش کشاورزی/ایران، ۱۴ (۱)، ۳۷-۵۱.

شیر خانی، م. و کریمی، س. (۱۳۹۷). توسعه کارآفرینی زیست‌محیطی با تأکید بر نقش کسب‌وکارهای کوچک و خرد روستایی. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۵(۴)، ۲۶-۱.

مقیم، س. م. و علم بیگی، ا. (۱۳۹۲). بررسی نقش ابعاد رهبری در توسعه قابلیت‌های کارآفرینی محیطی سمنهای زیست‌محیطی/ایران. فصلنامه علوم محیطی، ۱۱(۱)، ۲۰-۱.

شبیه‌سازی، حمایت‌های دولتی، سرمایه‌گذاران کمکی به دست می‌آید. این دسته از مشکلات تأمین منابع مالی، مانع اصلی بقای مشاغل زیست‌محیطی است و اغلب کارآفرینان زیست‌محیطی را برای ارائه خدمات به بازارها محدود می‌کند. بنابراین، چالش‌های بازاری کارآفرینان زیست‌محیطی، هم با ورود به بازار و هم موفقیت در بازار مرتبط است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مشکلات زیستی نیاز به پاسخ‌های سیاسی بین‌المللی و حتی جهانی دارد. به نظر می‌رسد ضرورت و اهمیت کارآفرینی سبز در ایران، در مقایسه با سایر کشورهای توسعه یافته به خوبی درک نشده و مطالعات اندکی در این زمینه انجام شده است. با این حال، شاید شکاف عمده در ادبیات کارآفرینی زیست‌محیطی را عدم وجود یک مدل مفهومی بومی برای موفقیت کارآفرینی در ایران در نظر داشت. در کشورهای در حال توسعه سرمایه‌گذاری در مشاغل سبز و آموزش کارآفرینی سبز می‌تواند کمک شایانی به اشتغال پایدار کند. بنابراین، دولت باید زمینه حمایت از تحقیق و توسعه را ایجاد کند. در این میان، سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی نیز نه تنها برای بخش خصوصی سودآور است، بلکه بر جامعه و محیط‌زیست نیز تأثیر مثبت دارد؛ تا به امروز، محققان در کارآفرینی زیست‌محیطی الزاماً به تحقیقات در کارآفرینی برای ایجاد مطالعات بر روی انگیزه تکیه نمی‌کنند. از این‌رو، توجه به کارآفرینی زیست‌محیطی می‌تواند منجر به کاهش مشکلات زیست‌محیطی شود.

بنابراین، امروزه کارآفرینی زیست‌محیطی به یک پدیده جهانی مهم هم در دانشگاه‌ها و هم در عمل به یک تعهد برای

- Blue, R. J. (1990). *Ecopreneuring: managing for results*. Scott, Foresman.
- Choi, D. Y., & Gray, E. R. (2008). Socially responsible entrepreneurs: What do they do to create and build their companies? *Business Horizons*, 51(4), 341-352.
- Dean, T. J., & McMullen, J. S. (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 50-76.
- Dacin, P. A., Dacin, M. T., & Matear, M. (2010). Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here. *Academy of Management Perspectives*, 24 (3), 37-57.
- Ebrahimi, P., & Mirbargkar, S. M. (2017). Green entrepreneurship and green innovation for SME development in market turbulence. *Eurasian Business Review*, 7(2), 203-228.
- Gast, J., Gundolf, K., & Cesinger, B. (2017). Doing business in a green way: A systematic review of the ecological sustainability entrepreneurship literature and future research directions. *Journal of Cleaner Production*, 147, 44-56.
- Gliedt, T., & Parker, P. (2007). Green community entrepreneurship: creative destruction in the social economy. *International Journal of Social Economics*. 34(8), 538-553.
- Gnyawali, D. R., & Fogel, D. S. (1994). Environments for entrepreneurship development: key dimensions and research implications. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 43-62.
- Hardin, R., (1982). *Collective Action*. Baltimore, Warriewood: Johns Hopkins University Press.
- Hayek, F.A. (2002). Competition as a Discovery Procedure. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 5(3), 9-23.
- Helm, S. V., Pollitt, A., Barnett, M. A., Curran, M. A., & Craig, Z. R. (2018). Differentiating environmental concern in the context of psychological adaption to climate change. *Global Environmental Change*, 48, 158-167.
- مطیعی‌لنگرودی، ی.ح. و شمسایی، الف. (۱۳۸۶). توسعه روستایی مبتنی بر تداوم و پایداری کشاورزی مطالعه موردی بخش سجا سرود زنجان. نشریه تحقیقات جغرافیایی، ۲۲(۲)، ۸۵-۱۰۴.
- یوسفی‌محمدی، م.، گلی، ف. و موحدی، ز. (۱۳۹۶). تحلیل عوامل فردی و محیطی موثر بر توسعه کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۰(۴)، ۳۱-۴۱.
- Ambec, S., & Lanoie, P. (2008). Innovation at the service of the environment and business performance. *INRA Sciences Sociales*, 23(2), 333-359.
- Abimbola, O. H., & Agboola, M. G. (2011). Environmental factors and entrepreneurship development in Nigeria. *Journal of Sustainable Development in Africa*, 13 (4), 166-176.
- Agwu, E., Onwuegbuzie, H. N., & Ezeifeka, P. (2017). Impact of Entrepreneurship Education on New Ventures Creation—A Case Study. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4 (25), 20-30.
- Almeida, M. (2015). Environmental Entrepreneurship: Markets Meet the Environment in Unexpected Places. *Science and Public Policy*, 43 (1), 144-145.
- Ambec, S., & Lanoie, P. (2008). Does it pay to be green? A systematic overview. *The Academy of Management Perspectives*, 22(4), 45-62.
- Anastas, P. T. (2003). Meeting the challenges to sustainability through green chemistry. *Green Chemistry*, 5(2), 29-34.
- Antolin Lopez, R., Martinezdel Rio, J., & Cespedes Lorente, J. J. (2019). Environmental entrepreneurship as a multi-component and dynamic construct: Duality of goals, environmental agency, and environmental value creation. *Business Ethics: A European Review*, 28(4), 407-422.
- Bergset, L. (2015). The rationality and irrationality of financing green start-ups. *Administrative Sciences*, 5(4), 260-285.

- Psychology and Organizational Behavior*. Annual Reviews.
- Nguyen, T. (2020). Impact of entrepreneurship environmental support factors to university students' entrepreneurship self-efficacy. *Management Science Letters*, 10(6), 1321-1328.
- Peter, B. S., & Akinyede, O. (2017). Assessing the Influence of Environmental Factors on Entrepreneurship Development in Nigeria. *Journal of Global Economics*, 140-148.
- Schaefer, K., Corner, P. D., & Kearins, K. (2015). Social, environmental and sustainable entrepreneurship research: what is needed for sustainability-as-flourishing? *Organization & Environment*, 28(4), 394-413.
- Shin, Y.H., Moon, H., Jung, S.E., & Severt, K. (2017). The effect of environmental values and attitudes on consumer willingness to pay more for organic menus: A value-attitude behavior approach. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 33, 113-121.
- Thornton, P. H. (1999). The sociology of entrepreneurship. *Annual review of sociology*, 19-46.
- Taghibeygi, M., Sharafi, L., & Khosravipour, B. (2015). Identifying factors influencing the development of rural entrepreneurship from the perspective of farmers of West Islamabad country. *Research Journal of Fisheries and Hydrobiology*, 10(10), 161-168.
- Thomas, A. S., & Mueller, S. L. (2000). A case for comparative entrepreneurship: Assessing the relevance of culture. *Journal of International Business Studies*, 31(2), 287-301.
- Wood, D. J. (1991). *Corporate social performance revisited*. *Academy of Management Review*, 16, 691-718.
- York, J. G., & Venkataraman, S. (2010). The entrepreneur-environment nexus: Uncertainty, innovation, and allocation. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 449-463.
- Hess-Quimbata, G., & Pavel, M. (1996). Assessing an Environmental Attitude Development Model: Factors Influencing the Environmental Attitudes of College Students. *Journal of Environmental Education Research*, 8(3), 450-471.
- Hosseinzade, M., Jafari, H., & Ahmadian, M. A. (2018). Rural entrepreneurship and sustainable development towards environmental sustainability (Central Bardaskan City area). *Ukrainian Journal of Ecology*, 8(2), 235-245.
- Karimi, R. F., & Nabavi Chashmi, S. A. (2019). Designing green entrepreneurship model in sustainable development consistent with the performance of Tehran Industrial Towns. *Journal of Business-to-Business Marketing*, 26(1), 95-102.
- Keogh, P. D., & Polonsky, M. J. (1998). Environmental commitment: A basis for environmental entrepreneurship? *Journal of Organizational Change Management*, 11(1), 38-49.
- Kirkwood, J., & Walton, S. (2010). What motivates ecopreneurs to start businesses? *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 1355-2554.
- Lee, S. M., & Peterson, S. J. (2000). Culture, entrepreneurial orientation, and global competitiveness. *Journal of World Business*, 35(4), 401-416.
- Lenox, M., & York, J. G. (2011). *Environmental entrepreneurship*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Linnanen, L. (2002). An insider's experiences with environmental entrepreneurship. *Green Manag*, 38, 71-80.
- Melay, I., O'Dwyer, M., Kraus, S., & Gast, J. (2017). Green entrepreneurship in SMEs: A configuration approach. *International Journal of Entrepreneurial Venturing*, 9(1), 1-17.
- Morgeson, F. P., Aguinis, H., & Ashford, S. J. (Eds.). (2017). *Annual Review of Organizational*

نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی

مژده ملکی^۱

دانشجوی دکتری بخش ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

مقدمه

اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و یا فرهنگی باشد. اهداف این نوع گردشگری از افزایش اشتغال محلی تا شرکت فعال مردم محلی در فرآیند تصمیم‌گیری و برنامه‌های توسعه را شامل می‌شود و تا زمانی که فقرا مزایایی از گردشگری به دست می‌آورند می‌توان آن را «گردشگری حامی فقرا» نامید. در اکثر کشورهای توسعه‌یافته، توسعه گردشگری روستایی از طریق ایجاد برندهایی برای مقصد گردشگری روستایی انجام می‌شود که باعث ایجاد فرصت رقابت بین ارائه‌دهنده‌های مختلف می‌شود؛ اما در یک زمینه گسترده‌تر، با سایر مناطق گردشگری برای جذب بیشتر گردشگر، سرمایه‌گذاری و ارائه خدمات بهتر رقابت می‌کند.

بنابراین، برند سازی مقاصد گردشگری روستایی کمک شایانی به ایجاد یک تجربه لذت‌بخش و خاطره به یادماندنی در اذهان گردشگران^۲ جذب بیشتر گردشگر می‌کند و وفاداری گردشگر به مقصد و نهایتاً رونق گردشگری مقصد را به دنبال خواهد داشت. یکی از معضلات کشورها و دولت‌ها، به‌خصوص کشورهای در حال توسعه امروزه توسعه روستایی است. روستا-ها با دارا بودن منابع طبیعی و کشاورزی، با مسائل و مشکلات فراوانی همانند فقر، بیکاری، پایین بودن نرخ بهره‌وری در بخش کشاورزی و بخش تولیدات روستایی از یک طرف و تخریب منابع طبیعی از طرف دیگر، روبرو هستند که توسعه روستاها و ایجاد اشتغال پایدار در آن‌ها را تا حدودی غیرممکن ساخته است. این موضوع باعث شده است که در سال‌های اخیر بار دیگر، توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی سعی بر آن

امروزه توسعه گردشگری پایدار در نواحی روستایی یکی از راهبردهایی است که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته است. گردشگری فعالیتی است همه جانبه که در توسعه اجتماعی و اقتصادی بسیار مؤثر است و در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اقتصادی و تجاری جهان است. در این راستا، گردشگری روستایی جزئی از صنعت گردشگری به حساب می‌آید که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری روستایی، نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه ملی و تنوع‌بخشی به اقتصاد ملی داشته باشد. افزون بر این بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. صنعت گردشگری در سال‌های اخیر به یکی از اصلی‌ترین منابع اقتصادی کشورها تبدیل شده است تا جایی که آن را صادرات مرئی نیز می‌نامند. سازمان جهانی جهانگردی در گزارشی آمار ۱/۶ میلیارد جهانگرد را برای سال ۲۰۲۰ میلادی ارائه کرده، این یعنی سالانه ۲ تریلیون دلار و روزانه چیزی در حدود ۵ میلیارد دلار گردش پولی است که هزینه سفر گردشگران در گوشه و کنار جهان خواهد شد و این رقم چندین برابر درآمد نفتی کشورهای عضو ایک است. از طرفی توسعه مناطق کم‌تر برخوردار چالشی حیاتی برای دستیابی به پایداری است. ظهور گردشگری حامی فقرا گزینه امیدوارکننده‌ای برای کاهش فقر فراهم می‌کند و توجه روزافزونی را به خود جلب می‌کند. این نوع از گردشگری در پی فراهم کردن مزایای ویژه برای فقر است که ممکن است

اشتغال و درآمد حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به‌تنهایی نتوانسته است مسائلی نظیر فقر، اشتغال و پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را رفع نماید و به نگهداشت جمعیت در حال رشد روستاها منجر شود، بنابراین بایستی گزینه‌های جدیدی با استفاده از منابع محلی موردتوجه قرار بگیرد. گردشگری روستایی، به مثابه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری، از یک‌سو می‌تواند به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت روستایی بیانجامد و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی، به درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک نماید، بدین ترتیب فرصتی پایدار و همه‌جانبه تلقی می‌شود. گردشگری روستایی در حالت پایدار، به عنوان مجموعه‌ای از آرمان‌های اجتماعی ساختاری و ایده آل، پویا و فعال است و به این معناست که دائماً توسط ذینفعان مختلف ساخته و بازسازی می‌شود. گردشگری روستایی پایدار، یک فرآیند سیاسی است که به سیستم‌های ارزشی و قضاوت‌های اخلاقی وابسته به دانش و قدرت، بستگی دارد و می‌تواند ابعاد و سازه‌های معیشت پایدار را به صورت مثبت متأثر نماید و زمینه‌ساز ایجاد معیشت پایدار روستایی که از پایه‌های اصلی ایجاد توسعه پایدار روستایی است.

گردشگری و درآمد

امروزه در بسیاری از کشورها، گردشگری تبدیل به بخشی جدایی‌ناپذیر از اقتصاد شده است که در تولید ناخالص داخلی این کشورها نقش دارد. گردشگری نقش مهمی در توسعه اقتصادی کشورها دارد چراکه زمینه‌ای برای ایجاد اشتغال ایجاد کرده و با کسب درآمد در سطوح مختلف بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی منجر به بهبود شرایط اقتصادی می‌گردد. گردشگری همچنین عاملی برای بهبود وضعیت اقتصادی مناطق کمتر توسعه‌یافته‌تر است چراکه با ورود

دارند تا با راهکارها و استراتژی‌های جدید، درصدد کاهش معضلات و مسائلی که این نواحی به آن گرفتارند، برآیند.

توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی یکی از این راهبردهایی است که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد تأیید قرار گرفته و حتی در برخی از کشورها به اجرا درآمده است و نتایج مثبتی هم به خود اختصاص داده است. به هر حال آنچه مسلم بوده، این است که از نظر موافقان و مخالفان توسعه، گردشگری روستایی به‌طور فزاینده‌ای به‌صورت یک نوش‌دارو، افزایش‌دهنده توان اقتصادی، بالابرنده قابلیت زیست در نواحی دور افتاده، محرک تجدید حیات سکونتگاه‌ها و نیز بهبود دهنده شرایط زندگی جوامع روستایی به حساب می‌آید. این موضوع در بسیاری از کشورها با سیاست‌های کشاورزی در ارتباط است و غالباً وسیله‌ای در جهت حمایت از محیط‌زیست و فرهنگ روستایی هست، بنابراین می‌تواند نقش اساسی در توسعه و حفظ روستا داشته باشد.

با این وجود، اگر گردشگری روستایی به نحوی مناسب برنامه‌ریزی و مدیریت شود، می‌تواند خالق یا محرک یک فرآیند توسعه یافته برای حصول به پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه زیر شاخه‌های اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و همچنین خود صنعت گردشگری باشد. سرزمین ایران از حیث جاذبه‌های فرهنگی، هنری و محیطی و دارا بودن روستاهای متنوع و جذاب در زمره شگفت‌انگیزترین ممالک جهان به شمار می‌آید. با توجه به تک محصولی بودن اقتصاد کشور و مشکلات بیکاری جوانان روستایی و ناسازگاری ساختارهای اقتصادی کنونی روستاها با ساختارهای آموزشی و تأکید برنامه‌ریزان بر درآمدهای حاصل از سایر منابع به‌جای اتکای محض به صادرات نفت، ضرورت گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌های مختلف نظیر صنعت گردشگری باهدف دستیابی به منابع جدید پایدار ارزی و اشتغال و سلامتی امری اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. این مساله و مسائل دیگر همچون ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، کاهش مهاجرت و... موجب شده که توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی که دارای پتانسیل لازم برای گسترش گردشگری است موردتوجه قرار گیرد.

برای جوامع به همراه دارد، پیامدهای منفی نیز داشته که اگر برنامه‌ریزی دقیق درباره آن‌ها صورت نگیرد، مشکلات فراوان و جبران‌ناپذیری خواهد داشت. گردشگری پایدار، حرکت به سمت فرآیندهای اقتصادی که ضمن توجه به محیط‌زیست انسانی و هویت فرهنگی مردم بومی است. به عبارتی توسعه پایدار مفهوم اصلی توسعه است و گردشگری تأثیرات اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی بسیار زیادی در روستاها دارد، بنابراین توسعه این بخش با هر سه بعد ذکرشده پایداری مرتبط است.

گردشگری و تأثیر آن در فقر

گردشگری و ارتباط آن با فقر اشاره دارد به فعالیت‌هایی که منافع خالصی برای فقرا، ازجمله مزایای اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فرهنگی تولید می‌کند، و اینکه تا چه حد مردم بومی و محلی از گردشگری بهره‌مند می‌شوند بستگی به ماهیت و قدرت ارتباط با اشتغال و فعالیت‌های تولید درآمد دارد. چنین فعالیت‌هایی شامل ارائه خدمات مستقیم و غیرمستقیم در هر دو بخش رسمی و غیررسمی اقتصاد است. خدمات مستقیم اغلب شامل اشتغال در هتل‌ها، حمل‌ونقل و فضای باز و اشتغال غیرمستقیم مانند ساخت‌وساز و تولید محصولات کشاورزی و صنایع‌دستی، همچنین به‌عنوان یک لینک مهم بین جوامع روستایی و گردشگری عمل می‌کند. گردشگری می‌تواند فرصت را برای افراد فقیر افزایش دهد. به‌عنوان مثال، آن‌ها می‌توانند در مقاصد، مغازه‌های صنایع‌دستی راه‌اندازی کنند. دوم، سطح تقاضای محصولات و خدماتی را که توسط فقرا عرضه و توزیع می‌شود،

نقدینگی به بخش‌های روستایی و شهری سایر کسب‌وکارها نیز رونق گرفته و منطقه مورد نظر وجهه مثبتی در میان سایر مناطق پیدا می‌کند. گردشگری بومی مطمئناً منافع اقتصادی زیادی در بردارد که می‌توان آن‌ها را به منافع مستقیم و منافع القاء شده تقسیم کرد. منافع غیرمستقیم توسط بخش‌های اصلی هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های تجاری حاصل می‌شوند. از سوی دیگر منافع القاء شده از طریق هزینه کردن درآمدهای اصلی به وجود می‌آیند. این موارد می‌تواند موجب دریافتی‌های حکومت، دریافتی‌های تجارت، اشتغال و ایجاد درآمد شود. به‌طور کلی گردشگری بومی فرصت‌هایی برای سرمایه‌گذاری و اشتغال ایجاد می‌کند و از این‌رو در بهبود شرایط اقتصادی کشور مشارکت دارد. در خصوص دریافتی‌های دولتی ناشی از صنعت گردشگری می‌توان درآمدهای مالیاتی دولت از این صنعت را به‌عنوان یک نمونه در نظر گرفت. فعالیت‌های گردشگری عایدات مالیاتی حکومت را افزایش داده و از طریق مالیات‌های مختلف وضع‌شده بر خدمات و کالاهای مرتبط با گردشگری منبع مالی قابل‌توجهی را برای دولت‌ها ایجاد می‌کنند. با محبوبیت گردشگری، چالش‌ها و رقابتی شدن آن در بازار نیز افزایش پیدا کرده است.

امروزه با افزایش فرصت‌های این صنعت، الزامات و احتیاجات گردشگران نیز افزایش یافته است. یک مقصد گردشگری برای رفع احتیاجات و انتظارات باید گردشگران محصولی ممتاز و سودمند ارائه نماید. از این‌رو در ده سال گذشته رقابت شدیدی بین کشورها به وجود آمده، و آن‌ها با سرمایه‌گذاری‌های بزرگ در تلاش‌اند تا رهبری بازار را در دست گرفته و رتبه

نخست این صنعت را به خود اختصاص دهند. با توسعه گردشگری در هر منطقه تغییر و تحولات اساسی رخ می‌دهد که به رشد و توسعه آن کمک

خواهد کرد. توسعه گردشگری

علاوه بر سود اقتصادی فراوان ازجمله

زمینه‌های اشتغال و بازار برای فروش محصولات بومی را

در این راستا، سازمان جهانی گردشگری برای اولین بار در سال ۱۹۴۴ اصطلاح گردشگری پایدار را بر اساس معیارهای گزارش برانت لند این گونه تعریف نمود: «گردشگری پایدار، نیازهای گردشگران حاضر و جوامع میزبان را با محافظت و ارتقاء فرصت‌های آیندگان برآورده می‌کند». همچنین کمیته توسعه پایدار گردشگری در مارس ۲۰۰۴ طی نشستی در کشور تایلند در تعریف گردشگری پایدار تجدیدنظر نموده و باهدف انعکاس بهتر پایداری در گردشگری با توجه به نتایج کنفرانس توسعه پایدار ژوهانسبورگ، تعریف مفهومی جدیدی ارائه داد که بر ایجاد تعادل بین جنبه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی گردشگری، نیاز به اجرایی شدن اصول پایداری در همه بخش‌های گردشگری و مورد هدف قرار دادن اهداف جهانی گردشگری تأکید دارد. در پارادایم توسعه پایدار ایجاد تنوع در منابع معیشتی جامعه روستایی و استفاده از مجموعه ثروت‌های طبیعی، اجتماعی و مادی یکی از راه‌های بهبود وضعیت جامعه روستایی است. یکی از این زمینه‌ها برای توانمندسازی جامعه روستایی استفاده از قابلیت‌های گردشگری روستایی است.

از آنجا که توسعه روستایی، تنها معطوف به توسعه کشاورزی نمی‌شود. می‌توان فرصت‌هایی را برای کارآمدی بیشتر فرایند توسعه روستایی در نظر گرفت که در این میان، تورسیم روستایی را بایستی رویکردی در راستای توانمندسازی روستایی برای برخورداری از معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی در بستر نگاهی به‌ویژه به توسعه کشاورزی به‌عنوان یکی از فعالیت‌های حیاتی بشر دانست. در جهان پرتلاطم امروزی، روستاها به کانون تردد انسان‌هایی بدل شده‌اند که برای فرار از زندگی پرهیاهوی شهری و زندگی ماشینی و خلاص شدن از آلودگی، به روستاها سفر می‌کنند. امروزه، با توجه به دامنه تقاضا و نیازهای محیط روستایی، گردشگری روستایی رو به توسعه گذاشته است و روزه‌روز بر اهمیت و جاذبه خاص آن افزوده می‌شود. توسعه پایدار گردشگری توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و

افزایش دهد. سوم، از معیشت‌های متنوع، به‌ویژه در جوامع دورافتاده یا روستایی پشتیبانی می‌کند. چهارم، سیاست‌های طرفدار فقرا و تغییرات فرایند را افزایش می‌دهد، ازجمله فواید این نوع گردشگری می‌توان تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی، افزایش فرصت‌های شغلی در محلات کم برخوردار، بهبود استانداردهای زندگی و دسترسی به خدمات، اشتغال بالای افراد کم مهارت و بهره‌مندی از زیر ساخت‌های بهبودیافته ناشی از توسعه گردشگری همچون جاده‌ها، آب و برق نام برد.

کارآفرینی در روستا

موسسه‌های توسعه، کارآفرینی روستایی را قابلیت برای ایجاد فرصت‌های شغلی تلقی می‌کنند، سیاستمداران آن را به‌عنوان راه‌حلی مهم برای پیشگیری از آشفتگی روستا می‌شناسند، کشاورزان کارآفرینی را ابزاری برای بهبود درآمد-های کشاورزی در نظر می‌گیرند و زنان آن‌ها به‌عنوان امکان کار در مجاورت منزلشان تلقی می‌کنند. البته برای تمامی این گروه‌ها، کارآفرینی و اشتغال وسیله‌ای برای بهبود کیفیت زندگی افراد و خانواده‌ها و اجتماع به شمار می‌رود که نتیجه تعامل آن، ایجاد محیط و اقتصاد سالم است.

توسعه پایدار و گردشگری روستایی

در دنیای کنونی پارادایم پایداری به‌عنوان مسئله‌ای مهم و ضروری نمود یافته و توجه مجامع جهانی را در دو دهه اخیر به خود جلب نموده است. به دنبال این چالش‌های جهانی، بحث‌هایی در خصوص ارتباط گردشگری و توسعه پایدار مطرح شده و گسترش یافته است. توسعه یعنی روندی چندبعدی که طی آن جوامع استانداردهای زندگی خود را ارتقاء بخشیده، نابرابری‌ها را کاهش داده و فقر را از میان خود می‌زدایند. توسعه روندی عام و جهانی است که تمامی تغییراتی که به بهبود طبقه‌بندی‌های اجتماعی می‌انجامد را دربر می‌گیرد. همچنین توسعه روندی تکاملی بوده که با عبور از مراحل مختلف، جوامع را از سنتی به مدرن تبدیل می‌کند.

به‌طور کلی از اهداف توریسم روستایی می‌توان به توسعه کشاورزی و بهبود صنایع دستی روستایی، افزایش مشارکت‌های روستایی، بهبود رفاه اجتماعی، امنیت انسانی، غذایی، فرهنگی، کاهش مهاجرت‌های روستایی، حفاظت فرهنگ بومی روستایی، اشتغال‌زایی روستایی و استفاده مناسب از منابع بدون استفاده اشاره کرد. از آنجاکه امروزه شرط بقا در روستاها استفاده از تمامی منابع و فرصت‌های موجود و توان‌افزایی کلیه ظرفیت‌های در اختیار جامعه روستایی است لذا انتخاب این مسیر مستلزم فراهم ساختن بستری است که امکان بروز و ظهور مهارت‌ها و تدابیر خلاقانه و فعالیت‌های کارآفرینانه و نوآورانه را فراهم سازد. زیرا که کارآفرینی با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نوآوری و ایجاد رفاه، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها خواهد داشت. کارآفرینان روستایی با توسعه فعالیت‌های خود، پیوند بین اجتماعات روستایی و جوامع بزرگ‌تر را قوی‌تر می‌کنند، تا جایی که روستاییان وارد سطوح جهانی اقتصاد می‌شوند. گردشگری مناطق روستایی می‌تواند با بهبود وضعیت اشتغال و تنوع‌بخشی به خدمات محلی، از روستاییان به‌صورت پایدار حمایت کند و از این رو است که لازمه دستیابی به توسعه پایدار روستایی، توسعه گردشگری روستایی است.

منابع

الوانی، س. م. (۱۳۷۲). سازوکارهای لازم برای توسعه پایدار جهانگردی. خلاصه مقالات برگزیده دومین اجلاس جهانگردی (فرهنگ و توسعه)، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه هم دیده‌شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه صرفاً اقتصادی گردد. در این دیدگاه توسعه گردشگری با استفاده از منابع موجود به‌گونه‌ای است که ضمن پاسخگویی به نیازهای اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ضوابط قانونی کشور و انتظارات گردشگران بتوان وحدت و یکپارچگی، تعادل اقتصادی، هویت فرهنگی، حفظ محیط‌زیست و رفاه مردم محلی را تأمین نمود. در فرآیند برنامه‌ریزی منطقه‌ای می‌توان، گردشگری روستایی را ابزاری برای افزایش اشتغال محلی و بهبود کیفیت زندگی و در نتیجه افزایش سطح رفاه اقتصادی و امکانات اجتماعی منطقه‌ای و کاهش فقر روستایی به حساب آورد. در گردشگری روستایی منابع فرهنگی، طبیعی و تاریخی نواحی روستایی به‌عنوان کالای فرهنگی گردشگری قابل‌عرضه هستند. بر اساس مطالعات مرکز پژوهش‌های محیط دانشگاه بولونیای ایتالیا، گردشگری در صورتی پایدار خواهد بود که ویژگی‌های زیر را لحاظ نماید:

- تا حد امکان استفاده از منابع تجدید ناپذیر را کاهش دهد.
- تا حد امکان میزان مصرف انرژی را کاهش دهد.
- تا حد امکان انتشار آلودگی آب‌وهوا را کاهش دهد.
- تنوع طبیعی و فعالیت‌های مرتبط با سامانه‌های اکولوژی را حفظ نماید.
- فرصت‌های فرهنگی، آموزشی و تفریحی را حفظ نماید.
- برای اجتماعات محلی و مناطق، منافع اقتصادی و اجتماعی دربر داشته باشد.
- بر روی ظرفیت سایر بخش‌های اقتصادی تأثیر نداشته باشد.

همچنین اهداف گردشگری پایدار به‌عنوان الگویی برای توسعه عبارت است از:

- اصلاح کیفیت زندگی جامعه میزبان
- تأمین تجارب کیفی برای بازدیدکننده
- حفظ کیفیت محیط‌زیست که هم جامعه میزبان و هم بازدیدکننده وابسته به آن‌اند.

غفاری، م.، و عشریه، ا. (۱۳۹۵). مروری بر توسعه پایدار گردشگری و نقش آن در موفقیت صنعت گردشگری. سومین کنفرانس بین المللی مدیریت و اقتصاد، مشهد: دانشگاه تربت حیدریه.

کیانی سلمی، ص.، و عباسیان، س. (۱۳۹۹). تحلیل پیامدهای توسعه گردشگری بر توانمندسازی مناطق روستایی. *جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۴ (۷۱)، ۳۶۷-۳۳۹.

شارپلی، ج.، و شارپلی، ر. (۱۳۸۰). گردشگری روستایی. چاپ اول. ترجمه: رحمت الله منشی زاده، فاطمه نصیری. تهران، ایران: انتشارات منشی.

ویسی، ف.، و نیکخواه، چ. (۱۳۹۷). واکاوی نقش گردشگری در معیشت و پایداری معیشتی خانوارهای روستایی، مطالعه موردی: بخش اورامان سروآباد. *نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۲ (۶۶)، ۳۲۹-۳۴۸.

Adeyinka-Ojo, S. (2020). Developing a Rural Tourism Destination Brand Framework from the Perspective of a Relationship-Based Approach, In Rehman Khan, S. A. (Eds.), *Tourism* (pp. 1-25). Intechopen Publication.

Amiri, S., & Ehsanifar, T., (2016). Presenting a conceptual model to study the impact of agricultural tourism on entrepreneurial development. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 3(1), 1-25.

Anabestani, A., Abaszadeh, M., & Vesal, z. (2018). The role of Rural Torism Brands on Social Sustainability of Rural set- telement (Case Study: Binaloud Country). *Journal of Research and Rural Planning*, 6(4), 31-48.

Blancas, F. J., & Lozano-Oyola, M. (2022). Sustainable Tourism evaluation using a composit indicator with different compensatory levels. *Environmental Impact Assessment Review*, 93, 106-733.

Briedenhann j., & Wickens, E. (2004). Tourism rourism as a tool for the economic development of rural areas-vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management*, 25(1), 71-79.

افتخاری، ع.، پورطاهری، م.، و مهدویان، ف. (۱۳۹۰). اولویت بندی ظرفیت های گردشگری مناطق روستایی شهرستان نیر. *جغرافیا و توسعه*، ۹ (۲۴)، ۳۸-۲۳.

حیدری، م.ت.، رحمانی، م.، خانمرادی، س.، و حقی، ی. (۱۴۰۰). تبیین راهبردی پیشران های رقابت پذیری گردشگری در دستیابی به بازارهای هدف گردشگری مورد مطالعه: استان زنجان. *گردشگری و توسعه*، ۳ (۲۸)، ۴۹-۳۵.

رحمانی، ب.، مریدسادات، پ.، و شاهد، س. (۱۳۹۷). پتانسیل گردشگری در توسعه کارآفرینی پایدار نواحی روستایی (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان همدان). *مدیریت شهری*، ۱۷ (۵۰)، ۹۷-۶۵.

رستمی قبادی، ف.، احسانی فر، ت. (۱۳۹۷). پیشران های توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*. *نشریه کارآفرینی در کشاورزی*، ۵ (۲)، ۷۱-۸۲.

رضائی مقدم، ک.، و معصومی، ا. (۱۳۹۷). کارآفرینی روستایی پایدار: پاسخی به پیامدهای توسعه بی حد و مرز کارآفرینی در نواحی روستایی. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۵ (۲)، ۸۳-۱۰۴.

رکن الدین افتخاری، ع.، و قادری، ا. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب های نظریه ای). *مدرس علوم انسانی*، ۶ (۲)، ۴۰-۲۳.

زارعی، ق.، حاضری، ه.، و علی نژاد سلیم، ل. (۱۳۹۷). تاثیر ظرفیت پذیرش اجتماعی گردشگران عشایری در توسعه پایدار (ایل قشقایی تیره هیبت لو). *مطالعات توسعه اجتماعی/ایران*، ۱۱ (۲)، ۳۱-۲۱.

صادقیها، م.، و نوری، س. (۱۴۰۰). برنامه ریزی توسعه گردشگری و فضایی شهر نور با بهره گیری از رهیافت شهر خردورز. *فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، ۱۰ (۳۸)، ۱-۱۸.

- Rosalina, P. D., Dupre, K., & Wang, Y. (2021). Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 134-149.
- Sajjadi, P., Karimpour Reyhan, M. (2017). Investigating tourism development strategies in Arvand Free Zone. *Journal of New Attitudes in Human Geography*, 8(4), 15-28.
- Streimikiene, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E., & Simanavicius, A. (2021). Sustainable tourism development and competitiveness: The systematic literature review. *Sustainable development*, 29(1), 259-271.
- Wen, S., Cai, X., & Li, J. (2021). Pro-poor tourism and local practices: An empirical study of an autonomous county in China. *Sage Open*, 11(2), 1-2.
- Yabuta, M., & Scott, N. (2010). A theoretical framework of the dynamic property of the tourism destination network, *University of Queensland*, 143, 1-26.
- Yu, L., Wang, G., & Marcouiller, D. W. (2019). A scientometric review of pro-poor Tourism research: Visualization and analysis. *Tourism Management Perspectives*, 30, 75-88.
- Fallah, N. (2017). Rural Entrepreneurship Development Pyramid Based on the Principles of EU Rural Development Policies, *Entrepreneurship in Agriculture*, 4(1), 115-131.
- Giray, F. H., Kadakoglu, B., Cetin, F., & Bamoi, A. G. A. (2019). Rural tourism marketing: Lavender tourism in Turkey. *Cienc Rural*, 49(2), 1678-4596.
- Hosseini, G. h., & Fallai, H. (2017). Factors Affecting the Development of Rural Entrepreneurship: A Case Study on the Rural Areas of Manoojan County. *Journal of Rural Research*, 8(1), 22-37.
- Lo, K., Li, J., Wang, M., Li, C., Li, S., & Li, Y. (2019). A comparative analysis of participation and non-participating households in pro-poor tourism in Southern Shaanxi, China. *Tourism Planning & Development*, 16(3), 318-333.
- Mahaliyanaarachchi, R. P. (2017). *Agrotourism Segment of Rural Tourism*. Tehran, Iran: University of Tehran Press.
- Martinez, J. M. G., Martín, J. M. M., Fernández, J. A. S., & Mogorron-Guerrero, H. (2019). An analysis of the stability of rural tourism as a desired condition for sustainable tourism. *Journal of Business Research*, 100, 165-174.
- Mc-Areavey, R., Mc-Donagh, J., (2011). Sustainable rural tourism: lessons for rural development. *Sociologia Ruralis*, 51(2), 175-194.
- Musavengane, R. (2018). Toward pro-poor Local economic development in Zimbabwe The role of Pro-poor tourism. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(1), 114-120.
- Papoli Yazdi, M.; & Ebrahimi, M. (2008). *Rural Development Theories*, Tehran, Iran: samt.
- Pato, L., & Kastenholz, E. (2017). Marketing of rural tourism – a study based on rural tourism lodgings in Portugal. *Journal of Place Management and Development*, 10(2), 121-139.
- Rezvani, M., Faraji Sabokbar, H., Darban Astaneh, A., & Karimi, S. (2018). Analysis of Factors of Environmental Quality Effective in Branding Rural Tourism Destinations (Study: Ethno-Cultural region of Avramanat in Provinces of Kurdistan and Kermanshah). *Journal of Tourism Planning and Development*, 6(23), 105-136.

تبیین نقش ترویج و آموزش کشاورزی ارگانیک در دستیابی به کشاورزی پایدار

بتول فولادی هلیله^۱

۱. دانشجوی دکتری بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

چکیده

کلمات کلیدی: ترویج کشاورزی، نهاده‌های شیمیایی، کشاورزی ارگانیک و کشاورزی پایدار.

مقدمه

وظیفه تأمین غذا برای ۱۱ میلیارد نفری که تا پایان قرن روی کره زمین ساکن شوند، یکی از اساسی‌ترین چالش‌های پیش روی بشریت است. کشاورزی متعارف (غیر ارگانیک) که در آن کشاورزان معمولاً از نهاده‌های مصنوعی و شیمیایی استفاده می‌کنند، در حال حاضر ۹۸/۹ درصد از غذای جهان را تأمین می‌کند. به نحوی که تا جنگ جهانی دوم، استفاده از آفت‌کش‌ها بسیار کم بود، زیرا مواد شیمیایی مانند DDT تنها در سال ۱۹۴۵ به صورت تجاری در دسترس بودند.

پیشرفت مواد شیمیایی اهمیت زیادی در ازدیاد محصول و تقویت حاصلخیزی خاک‌ها دارند. به گونه‌ای که با توسعه و گسترش علوم و فناوری‌های نوین مثل؛ مهندسی ژنتیک و بیوتکنولوژی، کاشت ارقام پرمحصول گونه‌های زراعی و باغی

کشاورزی ارگانیک وسیله مهمی برای دستیابی به کشاورزی پایدار است. در مقایسه با سیستم‌های کشاورزی معمولی، شناخته‌شده‌ترین مزیت کشاورزی ارگانیک تأثیر مثبت آن بر تنوع زیستی است. در طی سال‌های اخیر، مصرف کودهای شیمیایی اثرات و پیامدهای زیست‌محیطی نامطلوبی نظیر آلودگی آب و خاک و همچنین بروز مشکلاتی در خصوص وضعیت سلامت انسان‌ها و دیگر موجودات زنده را به همراه داشته است. معضل عمده کشاورزی امروز آن است که چگونه می‌توان به تولید پایدار در محصولات کشاورزی و دامی رسید. برای این کار لازم است تا در زمینه تولید غذا یک رویکرد بوم‌شناختی در پیش گرفته شود. بنابراین به نظر می‌رسد برای دستیابی به توسعه‌ی پایدار در کشاورزی و تحقق اهداف و سیاست‌های پیش‌بینی شده در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار استفاده از راهکاری مناسب برای تأمین نیاز-های غذایی گیاه به کمک موجودات زنده ساکن در خاک ضروری خواهد بود که ترویج و آموزش کشاورزی ارگانیک می‌تواند راهکار مؤثری برای این کار باشد، لذا با در نظر گرفتن اهمیت نقش ترویج و آموزش کشاورزی ارگانیک، این مطالعه بررسی می‌کند که چگونه برنامه‌های ترویجی برای یادگیری در مورد کشاورزی ارگانیک مدنظر قرار می‌گیرند و چگونه آموزش‌های غیر رسمی را می‌توان در ترسیم یک مسیر بالقوه برای کشاورزان از طریق چشم انداز یادگیری تکمیل نمود.

مفهوم کشاورزی ارگانیک

تعریف گوناگونی از کشاورزی ارگانیک وجود دارد: مانیون (۱۹۹۵) از آن به عنوان دیدگاهی جامع از کشاورزی یاد می‌کند که هدف آن منعکس کردن رابطه متقابل عمیقی است که بین موجودات زنده اکوسیستم مزرعه، تولید آن و محیط کلی وجود دارد. اسکافیلد (۱۹۸۶) تأکید می‌کند که کشاورزی ارگانیک صرفاً به استفاده از مواد زنده اشاره نمی‌کند، بلکه بر مفهوم «کلیت» تأکید می‌کند، که دلالت بر «ارتباط یا هماهنگی سیستماتیک اجزا در یک کل دارد».

همانطور که اسکوفیلد نیز اشاره می‌کند، نگرانی‌هایی که باعث انگیزه مطرح‌کنندگان اولیه کشاورزی ارگانیک شد، هنوز هم بخش عمده‌ای از بحث‌ها در مورد پایداری کشاورزی است. از جمله: مسائل مربوط به سلامت و ساختار خاک، ماهیت تمام شدنی کودهای مصنوعی و سلامت انسان. همچنین می‌توان بیان کرد که در حقیقت هسته اولیه کشاورزی ارگانیک با مفهومی جامع‌تر و با به کار بردن واژه کشاورزی پایدار برای اولین بار در کتابی تحت عنوان "نگاهی به زمین" در دهه ۱۹۴۰ توسط لرد نورث بورن به کار برده شد. نورثبورن (۱۹۴۰)، شخصی که برای اولین بار از اصطلاح کشاورزی ارگانیک استفاده کرد، از جامعه‌ای متشکل از واحدهای کوچک و مستقل حمایت کرد، دیدگاهی که نقش مهمی در جنبش‌های زیست محیطی مدرن دارد.

همان‌طور که ذکر گردید تعریف‌های بسیاری برای کشاورزی ارگانیک شده که از میان آن‌ها دو تعریف جامع‌تر می‌باشند. تعریف اول که فدراسیون جنبش‌های بین‌المللی کشاورزی ارگانیک در سال ۲۰۰۸ میلادی مورد تصویب قرار داد عبارت است از "کشاورزی ارگانیک، سیستمی تولیدی است که سلامت خاک، اکوسیستم‌ها و انسان را پایداری می‌سازد. این سیستم، بر فرآیندهای بوم‌شناسانه، تنوع زیستی و چرخه‌های سازگار با شرایط محلی تکیه دارد و به نهاده‌هایی که اثرهای مشکل‌زا دارند، وابستگی ندارد.

و استفاده بی‌رویه از کودها و آفت‌کش‌های شیمیایی باعث افزایش کمی تولیدات کشاورزی گردیده و مشکل غذا را در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه حل نموده است. اما همواره این افزایش تولید با مشکلات زیست‌محیطی متعددی مانند آلودگی منابع آب و خاک، بروز آفات و بیماری‌های جدید گیاهی، سوء تغذیه و بیماری در اثر کاهش کیفیت مواد غذایی روبرو شده است. موضوع سلامت و کیفیت محصولات کشاورزی و غذایی، افزایش آگاهی مصرف‌کنندگان و نگرانی از وجود بقایای سموم، آفت‌کش‌ها، کودهای شیمیایی و پیامدها و مشکلات ناشی از آن که محیط‌زیست و سلامت جامعه را مورد تهدید قرار داده است یکی از چالش‌های اساسی جوامع امروزی می‌باشد. لذا آموزش صحیح تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و آگاه کردن آن‌ها از خطرات باقیمانده سموم و آفت‌کش‌ها بر سلامتی ضروری است. بنابراین ترویج محصولات ارگانیک به عنوان مواد غذایی عاری از باقیمانده آفت‌کش‌ها و مواد شیمیایی که طعم و ارزش غذایی بهتری نسبت به محصولات معمولی دارا هستند حائز اهمیت بالایی بوده و می‌توان این محصولات را در الگو و سبد غذایی اکثر مردم جای داد و ایمنی و سلامت جامعه را تضمین کرد و ترویج کشاورزی یکی از نهاده‌های توانمندساز است که می‌تواند در حلقه‌های مختلف پسین و پیشین تولید محصولات ارگانیک و سالم نقش ایفا نماید.

با توجه به دانش محور بودن توسعه پایدار، لزوم توسعه برنامه‌های آموزش ترویج به منظور توسعه پایدار یک امر ضروری و اجتناب ناپذیر است. امروزه با توجه به پیشرفت سریع علوم و فنون در کلیه رشته‌ها و با در نظر گرفتن تحولات اخیر در کشورهای توسعه یافته به وضوح، ضرورت آموزش آشکار می‌گردد و می‌توان یکی از دلایل عمده اجتماعی و اقتصادی و کاربردی در سطح جهان سوم را عدم سازگاری و هماهنگی آموزش این کشورها با تحولات مداوم و سریع اجتماعی و اقتصادی و کاربردی در سطح جهان دانست.

و عوارض منفی آن‌ها بر کیفیت محصولات موجب نگرانی‌های گسترده ای شده است. بنابراین، لزوم توجه به نحوه توسعه کشاورزی و نحوه استفاده از منابع طبیعی و سایر منابع جهت توسعه و پیشبرد کشاورزی امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. کشاورزی بعد از انقلاب سبز و گسترش تفکر افزایش عملکرد محصول در واحد سطح از طریق ترویج استفاده گسترده از ارقام پر بازده، آفت‌کش‌ها و کودهای شیمیایی مشکلات زیادی را در جهان و به ویژه در ایران برای منابع طبیعی اتلاف و خسارت به محیط زیست و منابع، تخریب زیستگاه‌های اکولوژیک، مصرف بی رویه کودهای شیمیایی و آفت‌کش‌ها، افزایش ضایعات محصولات کشاورزی و غیره به وجود آورده است. لذا در برنامه پنجم توسعه به صراحت در بند (د) ماده ۱۴۳ به گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و مصرف بهینه سموم و کودشیمیایی و توسعه کشت ارگانیک در راستای پوشش حداقل ۲۵ درصد سطح تولید تا پایان برنامه اشاره شد. البته به نسبت تجربه کشورهای مختلف در سطح جهان، کشاورزی ارگانیک در ایران در مراحل نخستین قرار دارد و تحول چندانی در این زمینه مشاهده نمی‌شود. اگرچه در کشور ما زمینه‌های بالقوه فراوانی برای توسعه و ترویج کشت ارگانیک وجود دارد، بخش کشاورزی ایران با توجه به اینکه خرده مالکی و پراکندگی قطعات اراضی یکی از عناصر ساختار سنتی کشاورزی کشور است، می‌تواند از خرد بودن اراضی به عنوان یک عامل مثبت در راستای توسعه کشت ارگانیک استفاده نماید و دلایل زیادی وجود دارد که با استناد به آن‌ها می‌توان چنین ادعا کرد که ظرفیت‌ها و توانمندی‌های فراوانی برای استقرار و گسترش کشاورزی ارگانیک در ایران وجود دارد.

نقش ترویج کشاورزی در راستای گسترش کشاورزی ارگانیک

کشاورزی ارگانیک وسیله مهمی برای دستیابی به کشاورزی پایدار است. در مقایسه با سیستم‌های کشاورزی معمولی، شناخته‌شده‌ترین مزیت کشاورزی ارگانیک تأثیر مثبت آن بر تنوع زیستی است. کشاورزی ارگانیک به عنوان یک عمل حفاظتی که استفاده از منابع طبیعی و خدمات

کشاورزی ارگانیک روش‌های سنتی، علمی و نوآوری را در هم می‌آمیزد تا از محیط خود و آسان سازی ارتباط مناسب با آن، بهره گیرد و زندگی با کیفیت خوب را، برای تمام دست اندرکاران فراهم سازد. تعریف دوم که در سال ۲۰۱۰ میلادی توسط ریوایو آورده شده چنین است: "کشاورزی ارگانیک، مفهوم و روشی از تولید کشاورزی بدون کاربرد آفت‌کش‌ها، کودهای شیمیایی و نیز پادزیست‌ها و هورمون‌ها در تولیدهای گیاهی و دامی است. همچنین به کارگیری موجودهای زنده تغییر یافته ژنتیکی را نمی‌پذیرد." بنابراین، می‌توان از راهکارهای کشاورزی ارگانیک به عنوان یک بدیل کلیدی توسعه پایدار برای حل این مشکلات استفاده نمود. چرا که مصرف مناسب نهاده‌های کشاورزی از جمله مواد شیمیایی که از اصول کشاورزی ارگانیک می‌باشد در کاهش خطرات انسانی و زیست محیطی موثر می‌باشد.

توسعه کشاورزی ارگانیک

در حال حاضر، بیش از بیست کشور دنیا از پیشگامان رویکرد توسعه کشاورزی ارگانیک هستند. خوشبختانه، تقاضای روز افزون محصولات عاری از باقیمانده سموم کشاورزی نیز موجب تسریع در این روند گردیده است. بدیهی است که کودهای شیمیایی و سموم نباتی، برای انسان که مصرف کننده مستقیم آن‌ها نیست، به خودی خود خطرناک نیستند، بلکه کاربرد مفرط این مواد در فرایند تولید و فرآوری محصولات کشاورزی، زمینه ساز آلودگی آب، خاک، محصولات تولیدی و فرآورده‌ها خواهد بود. از این رو، توجه به بحث مدیریت تلفیقی آفات و امراض گیاهی، استفاده منطقی از سموم و کودهای شیمیایی و نیز استفاده از نهاده‌ها و روش‌های طبیعی تولید، عملاً سرآغاز توسعه کشاورزی ارگانیک طبیعی خواهد بود.

نظام کشاورزی ارگانیک در ایران

به موازات افزایش روزافزون جمعیت جهانی، تأمین غذای مورد نیاز جامعه بشری با محدودیت‌های جدی مواجهه بوده است، افزایش عملکرد واحد سطح از یک سو موجب خرسندی گردیده است. از سوی دیگر، استفاده از نهاده‌های کود و سم

تندرستی بشر دارد، وارد نمی‌آورد. کاهش آسیب پذیری به این معنی است که آن جامعه در راه پایداری بیشتر قدم برمی‌دارد.

پایداری در ظرفیت‌های صنعتی و اجتماعی: الگوهای مهارتی، گرایش‌ها و زیرساخت‌های اجتماعی و صنعتی و تعامل آن‌ها در جهت بهبود چالش‌های زیست محیطی و سلامت فرد و جامعه بهره بردار منطقه‌ای باشد.

پایداری و امنیت در سلامت تولید.

پایداری در بهداشت حرفه‌ای و اجتماعی.

مبانی مشارکت اجتماعی و سامانه‌های توانمند درگیر به صورت آگاهانه در مدیریت‌های مشارکتی محلی مبتنی بر اکوسیستم محلی و دانش بومی حضور دارند.

مشارکت در همکاری‌های منطقه‌ای در حل مسائل زیست محیطی مشترک و کاهش خطرات اثرات زیست محیطی فرامرزی به حد زیر آستانه خطر.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از آنجا که نهاد ترویج به عنوان یکی از عوامل مهم در حلقه ارتباطی بین کشاورز و محقق است، در زمینه توسعه کشاورزی ارگانیک نقش پررنگی می‌تواند داشته باشد. کشاورزی ارگانیک یک راه حل مهم برای حفظ تنوع زیستی در چشم‌اندازهای کشاورزی است، با این حال کارهای بسیار زیادی برای ارزیابی کامل مزایایی بالقوه این روش کشاورزی لازم است. برنامه‌های ترویج در فرآیند توسعه کشاورزی ارگانیک باید با راهکار مشارکت جوامع محلی انجام می‌شود تا کاربران بتوانند از طریق آموزش‌های لازم در بکارگیری همه جانبه دانش مدیریت مبتنی بر اکولوژی و تکنولوژی جایگزین در جای جای مناطق و محل‌های فعالیت‌های تولید خود صرف‌نظر از حجم در تقسیم بندی‌های حاکمیتی و اجتماعی بتوانند برای بهبود و اصلاح فعالیت‌های خود از دانش استفاده نمایند. کشاورزی ارگانیک می‌تواند از طریق افزایش اشتغال، ارتباط نزدیک با اقتصاد محلی و اتصال مجدد تولیدکنندگان با مصرف

اکوسیستمی را حفظ و بازیابی می‌کند، یک فعالیت «برد-برد» است، زیرا مزایای زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی قابل اندازه‌گیری را ایجاد می‌کند. همانطور که تمرکز تحقیق و توسعه کشاورزی از به حداکثر رساندن عملکرد و افزایش تخصص به به حداکثر رساندن مزایای زیست‌محیطی و اجتماعی اکوسیستم‌های کشاورزی تغییر می‌کند، افکار عمومی نیز این باور را منعکس می‌کند که مواد غذایی ارگانیک سالم‌تر از غذاهای معمولی هستند. با این حال، دانش کشاورزان محلی که کلید کشاورزی پایدار و تاب آور است، اغلب توسط سیاست‌گذاران کشاورزی و برنامه ریزان توسعه روستایی نادیده گرفته می‌شود. در حالی که دانش کشاورزان به ارزش‌های اخلاقی، زیست محیطی و اجتماعی کشاورز گره خورده است و در شیوه‌های کشاورزی آن‌ها منعکس می‌شود. مطالعات اخیر نیاز به افزایش دانش کشاورزان نسبت به تولید ارگانیک را به منظور تسهیل فرآیند انتقال کشاورزی ارگانیک نشان می‌دهد.

مهم‌ترین الزام برای راهبرد توسعه در برنامه توسعه کشاورزی ارگانیک

کشاورزی ارگانیک یک نظام مدیریت تولید جامع‌نگر است که موجب افزایش سلامت کشت بوم از نظر تنوع زیستی، چرخه طبیعی عناصر غذایی و فعالیت‌های میکروبی و زیستی خاک می‌شود. جهت تغذیه گیاهی و حفظ حاصلخیزی خاک تا حد امکان متکی به تناوب زراعی، استفاده از بقایای گیاهی، کود حیوانی، کود سبز، پسماندهای آلی برون مزرعه‌ای، کنترل مکانیکی علف‌های هرز، سنگ‌های معدنی و برای کنترل آفات و بیماری‌ها، متکی بر ارگانیک است. الزامات توسعه کشاورزی ارگانیک عبارتند از:

پایداری در سیستم‌های محیط‌زیست: سیستم‌های زیست محیطی حیاتی باید در سطوح سالم باقی مانده و یا در حال بهبودی باشند و هیچ صدمه‌ای به سیستم‌های زیست محیطی‌شان نداشته باشند.

مدیریت پایدار کاهش آسیب پذیری انسانی: جمعیت و سیستم اجتماعی، آسیبی به محیط‌زیستی که تأثیر بر

محصولات ارگانیک گواهی شده و در حال گذار. پژوهش‌های روستایی، ۶(۱)، ۲۷-۴۵.

شریفی مقدم، م. (۱۳۹۰). در چالش‌ها و الزامات ترویج کشاورزی ارگانیک. بازیابی شده از <http://organic.javanblog.ir>

صیامی، ر.، و خداوردی‌زاده، م. (۱۳۹۱). بررسی نقش اقتصادی ترویج در افزایش عملکرد محصولات کشاورزی و در توسعه پایدار، همایش ملی پژوهش‌های علوم مدیریت، تهران: گروه پژوهش بوعلی.

قدیمی، س. ع.، شعبانعلی‌فمی، ح.، و اسدی، ع. (۱۳۹۱). بررسی عوامل موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به کشاورزی ارگانیک (مطالعه موردی: شهرستان فریدن). مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۵(۴)، ۸۰-۶۹.

نوروزی، ع.، و شهبازی، ا. (۱۳۸۹). نقش ترویج در توسعه کشاورزی ارگانیک (زیستی) در روستاهای کشور. توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۲(۲)، ۱-۲۲.

خوشخوی، م. (۱۳۹۵). مروری کلی بر کشاورزی ارگانیک. مجله پژوهش‌های راهبردی در علوم کشاورزی و منابع طبیعی، ۱(۱)، ۳۵-۵۰.

Petway, J. R., Lin, Y. P., & Wunderlich, R. F. (2019). Analyzing opinions on sustainable agriculture: Toward increasing farmer knowledge of organic practices in Taiwan-Yuanli Township. *Sustainability*, 11(14), 1-20.

Rigby, D., & Cáceres, D. (2001). Organic farming and the sustainability of agricultural systems. *Agricultural systems*, 68(1), 21-40.

Tal, A. (2018). Making conventional agriculture environmentally friendly: moving beyond the glorification of organic agriculture and the demonization of conventional agriculture. *Sustainability*, 10(4), 1078.

کنندگان باعث توسعه روستاها شود. به منظور ارتقاء سطح آگاهی افراد در ارتباط با کشاورزی ارگانیک بازدید از اراضی تحقیقاتی در سطح استان برای کشاورزان برگزار شود تا علاوه بر آموزش در جهت آشنایی با این تکنولوژی، نحوه عملکرد نیز عملاً آموزش داده شود. تسهیلات ارزان قیمت و بلندمدت و پوشش بیمه ایی مناسب؛ با نرخ بهره پائین به بهره برداران جهت تشویق آن‌ها در اجرای کنترل تلفیقی و کاهش نگرانی تولیدکنندگان فراهم گردد. همچنین بازارهای مناسب برای حمایت از توزیع و مصرف محصولات سالم ایجاد شود.

منابع

پناه‌زاده پریخانی، م.، شعبانعلی‌فمی، ح.، و مطیعی، ن. (۱۳۹۲). تحلیل نقش ترویج کشاورزی در تولید محصولات ارگانیک و سالم، دومین کنگره ملی کشاورزی ارگانیک، اردبیل: دانشگاه محقق اردبیلی.

خسروانی، ف.، عزیزپورفرد، ف. ا.، و قبادی‌علی‌آبادی، س. (۱۳۹۲). وضعیت نظام زراعی ایران از لحاظ ورود به نظام کشاورزی ارگانیک، دومین همایش ملی توسعه پایدار/کشاورزی و محیط‌زیست سالم، همدان: دانشکده فنی شهید مفتاح همدان.

خسروی‌پور، ب.، و کمالی، س. (۱۳۹۱). نقش ترویج و آموزش کشاورزی در گسترش کشاورزی ارگانیک و دستیابی به توسعه پایدار کشاورزی، اولین همایش ملی حفاظت و برنامه ریزی محیط‌زیست، همدان: شکت هم‌اندیشان محیط‌زیست فردا.

رزاقی بورخانی، ف.، شویکلو، ن.، و شوکتی‌آقمانی، م. (۱۳۹۱). ضرورت تدوین استانداردهای کشاورزی در تولید محصول سالم، اولین همایش ملی حفاظت و برنامه ریزی محیط‌زیست، همدان: شرکت هم‌اندیشان محیط‌زیست فردا.

رضوی، س. ح.، پورطاهری، م.، و رکن‌الدین‌افتخاری، ع. (۱۳۹۴). ارزیابی جایگاه توسعه کشاورزی ارگانیک در مناطق روستایی ایران، مطالعه موردی: تولیدکنندگان

خلاصه کتاب سنگ فرش هر خیابان از طلاست اثر کیم وو چونگ

سیده زهرا صدر دشتکی^۱

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه

شیراز

دوباره به سوددهی می‌رساند و به مجموعه دوو اضافه می‌کرد و معتقد بود علت شکست بیشتر کسب و کارها در سوء مدیریت آن‌ها است. این کار آقای چونگ تا حدی پیش رفت که دولت از او خواست شرکت کشتی‌سازی نیمه‌ساز و ورشکسته‌ای را بخرد و از بحران نجات دهد. او حتی این خرید اجباری را تبدیل به فرصت کرد و چند سال بعد این شرکت هم به سود دهی رسید و کشتی‌سازی دوو هم به مجموعه شرکت‌ها اضافه شد. دوو در سال ۱۹۹۱ تا درآمد سالی ۲۵ میلیارد دلار پیش رفت و بعد از هیوندای، دومین شرکت کره جنوبی و یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های جهان شد. بخشی از پیشرفت اقتصادی کره مدیون او است. قبل از آنکه کره با کشوری ارتباط برقرار کند، دوو در آن کشور کار می‌کرد. وی در نهایت پس از موفقیت‌ها و شکست‌های بسیار در ۹ دسامبر سال ۲۰۱۹ در ۸۲ سالگی چشم از جهان فرو بست ولی یاد و خاطره او به عنوان یکی از افتخارات کشور کره جنوبی همیشه زنده خواهد ماند.

این کتاب به ما نشان می‌دهد همیشه امکان رشد و پیشرفت از نظر مالی وجود دارد. آقای چونگ با انتخاب این نام برای کتاب می‌خواهد به ما بگوید که کف همه خیابان‌های

کتاب سنگ فرش هر خیابان از طلاست که عنوان انگلیسی آن «Every street is paved with gold» است، یکی از کتاب‌های طلایی در حوزه کارآفرینی، موفقیت، کسب و کار،

مدیریتی و انگیزشی است نویسنده کتاب کیم وو چونگ نام دارد. او در ۱۹ دسامبر سال ۱۹۳۶ در کره جنوبی به دنیا آمد. در رشته کارشناسی اقتصاد فارغ‌التحصیل شد و پس از تلاش‌های فراوان توانست برند دوو^۲ را تأسیس کند که یکی از بهترین برندها در حوزه خودرو و لوازم خانگی است. گفتنی است که کیم وو چونگ در دوران جنگ ایران و عراق هم مسئولیت ساخت خط راه آهن در کشور ما را بر عهده داشته است. وی از ابتدا کارآفرین نبود بلکه مثل خیلی افراد دیگر از کارمندی در یک شرکت صنعتی شروع کرد اما به سرعت توانست تا پست‌های

مدیریتی پیش برود. بعد از آن که متوجه شد توانایی مدیریت یک مجموعه را دارد، به همراه پنج شریک دیگر، شرکت دوو را تأسیس کرد. دوو به معنای «جهان بزرگ» است. دوو هم مثل خود کیم وو چونگ خیلی سریع پله‌های ترقی را طی کرد.

آقای چونگ، با افزایش دارایی کسب‌وکار خود را گسترش داد. شرکت‌های ورشکسته را می‌خرد و در طی چند سال

² Daewoo 4

درصد را به مثابه جرقه‌ای می‌بیند که با کمک آن می‌تواند آتشی را بیفزود.

ایده‌های خلاقانه از طریق سخت‌کوشی و تفکر

عمیق پیدا می‌شوند: مغز انسان تلاش‌ها و تجربیات را مانند یک کامپیوتر که اطلاعات را ذخیره می‌کند؛ ثبت کند و برای استفاده در آینده نگه دارد و در آینده از این اطلاعات برای حل یک معضل پیچیده استفاده کند. کسی که با تمام وجود تلاش کند هرگز شکست نخواهد خورد. تنها تفریح کیم و چونگ کار کردن بود. کار کردن برای او بسیار با ارزش بود. وی بیان می‌کرد نمی‌توان تنها از نگاهی مادی و مالی کار را ارزیابی کرد. وی در مقطعی از زندگی‌اش که در شرکت یکی از بستگانش کار می‌کرد منتظر دستور نبود خودش کار را با ذوق شروع می‌کرد. به طور مداوم مشغول انجام کار بود زیرا معتقد بود دنیا جای بزرگی است و می‌توانیم در دنیا کارهای زیادی انجام دهیم و می‌بایست به دنیای بزرگی که خارج از اینجا وجود دارد؛ دست یافت.

گروه‌های خلاق: نباید فریب ارقام و اعداد را بخوریم زیرا

تنها کمیت را نشان می‌دهند و این نوعی محدودیت است. افرادی که به پیشرفت تمدن کمک می‌کنند خلاق هستند. این افراد ناچارند اکثریت غیرخلاق را برای پیشرفت تغییر دهند. این افراد نگرش عمیق نسبت به کشور و مردم دارند، مثبت اندیش هستند و نور امید و خوش باوری را در دل‌ها نگه می‌دارند.

هنگامی که شما وضعیت کنونی‌تان را حفظ می‌-

کنید، دیگران از شما سبقت خواهند گرفت: حفظ شرایط موجود پس‌روی است. نسبت به خودتان سخت‌گیر باشید و هرگز فکر نکنید موفق شده‌اید، زیرا اگر تحرکی نداشته باشید فلج خواهید شد. پتانسیل خود را به بالاترین میزان توسعه دهید تا نبوغ خفته خود را بیدار کنید.

دانش خود را به اشتراک بگذارید: خودخواهی فکری

مثل خودخواهی مادی مضر است. عبارتهایی مانند «دانش را از خودت دور نساز» و «تو باید چیزی بدانی تا کسی شوی» را سر لوحه فعالیت‌های خود قرار دهید.

جهان طلا یا پول ریخته است و این پول‌ها و طلاها یک شخصیت هنرمند، دانا و توانا را می‌خواهد که آن‌ها را فقط جمع و از آن خود کند. در واقع پول درآوردن در دنیا کار سختی است و به تلاش فراوان نیاز دارد. به طور مثال، یک نقاش تصاویر زیبا را در خاطر می‌سپارد تا آن‌ها را بعداً به تصویر بکشد، یا یک ماهی‌گیر جاهای مناسب برای ماهیگیری را در ذهن خود می‌سپارد. یک کارآفرین هم همیشه راه‌هایی برای ایجاد یک تجارت جدید را دنبال می‌کند. در این کتاب می‌توانید علاوه بر آشنا شدن با شخصیت چونگ، با رازهای موفقیت یک کارآفرین آشنا شوید. چهار بخش اصلی این کتاب عبارت است از:

(الف) فصل اول: رویا پردازی

تاریخ متعلق به کسانی است که رویا دارند. رویاها و اهداف نیروهای بسیار قوی هستند که می‌توانند جهان را تغییر دهند. همه‌ی افرادی که تاریخ امروز را می‌سازند وقتی که جوان بودند رویا و اهداف بزرگی داشتند. کشورهای پیشرفته دنیا مدیون اهداف بزرگ پیشگامان اولیه و جرات و شجاعت آن‌ها هستند. معمولاً، در تجارت یک به علاوه یک، دو نمی‌شود! در تجارت نباید به این فکر کنیم که اعداد ۱ و ۱ را با هم جمع کرده و به ۲ برسیم، می‌بایست از حاصل جمع ۱ و ۱، به ۱۰ برسیم و سپس ۱۰ را تبدیل به ۵۰ کنیم و این روش واقعی حساب و کتاب در تجارت است. این کتاب از مخاطبان خود می‌خواهد که هر کجای جهان که زندگی می‌کنند نباید تسلیم شرایط شوند و از موفقیت مالی چشم‌پوشی کنند بلکه باید با تلاش و کوشش یک فرصت برای رسیدن به پیروزی و موفقیت مالی برای خودشان فراهم کنند. در این فصل مفاهیم زیر بررسی می‌شود که در اینجا به صورت مختصر شرح داده می‌شود.

فلسفه زندگی: چونگ در این کتاب خوشبختی واقعی را

معرفی کرده و بر این باور بوده که از اولین روز به دنیا آمدن خوشبین بوده است. این کتاب تأکید می‌کند اگر تنها ۱ درصد، شانس موفقیت وجود داشته باشد، یک تاجر واقعی آن ۱

(ب) فصل دوم: مدیریت

مدیریت اهداف چهارگام اساسی طراحی، سازماندهی، هدایت و کنترل دارد. مدیریت اهداف لازم است اما کافی نیست. یک مدیر اجرایی باید علاوه بر این چهارگام باید خلاق و پی‌گیر باشد. در این فصل به نکات زیر اشاره خواهد شد.

تصمیم‌گیری در لحظه بسیار اهمیت دارد: زیرا در تجارت ما با نوسان نرخ ارز مواجه می‌شویم و اگر لحظه‌ای درنگ کنیم هزینه زیادی را متقبل می‌شویم. گاهی اوقات مدیران اجرایی در مواجهه با بحران‌ها به سختی می‌توانند تصمیم بگیرند زیرا در تجارت فقط پول‌سازی شرط نیست، گاهی کمتر ضرر کردن هم مهم است. مدیریت صحیح و آگاهانه نقش مهمی در جلوگیری از ضرر دارد. به طور کلی می‌توان بیان کرد که زندگی شامل تصمیمات دقیق است و یک تصمیم اشتباه ممکن است آن را به نابودی بکشانند. بنابراین، باید بتوانیم در موقعیت درست یک تصمیم درست بگیریم که منجر به پیروزی شود.

هیچ کس از غذایی که روی زمین ریخته شده نمی‌خورد و هر چیزی و هر کسی در زندگی جایگاهی دارد: این شایستگی‌هاست که جایگاه را مشخص می‌کند. بنابراین، با نظم دادن و سیاست کارگزینی صحیح کار را پیش ببرید. به طور معمول، مدیر اجرایی ارشد را از درون شرکت و با ارتقا مدیران اجرایی انتخاب کنید زیرا با تشویق مدیران اجرایی کارها با سخت کوشی انجام می‌شود. کیم‌وو چونگ دستیار خود را سه سالی یک بار از بین فارغ التحصیلان دانشگاهی جوان انتخاب می‌کرد. دستیار وی، تهیه گزارش روزانه تلفن‌ها ملاقات‌ها و تمام جزییات کار و شرکت در کار گروهی را یاد می‌گرفت و در ضمن حق گرفتن مرخصی نداشت، بعد از گذشت سه سال حق انتخاب شغل مدیریتی یا ادامه تحصیل در خارج از کشور را با هزینه شرکت داشت. در نهایت در کارخانه دوو به عنوان عضو هیات مدیره استخدام می‌شد.

از یک اشتباه می‌توان درس گرفت اما دو اشتباه زیاد است: همیشه به کسی که دچار خطا می‌شود یک فرصت بدهید این فرد به دلیل تجربه‌ای که کسب کرده است می‌تواند با این فرصت رشد و پرورش می‌یابد. مدیران اجرایی تنبل را با نوشتن گزارش ۲۰۰ صفحه‌ای هر سه ماه یکبار مجبور می‌کرد تا تمام جوانب شرکت را از نزدیک بررسی کنند. چونگ همه متن گزارش فرد را نمی‌خواند اما بخشی را می‌خواند تا بتواند چند سوال از او بپرسد.

اهمیت نوآوری و چگونگی انجام آن: بسیاری از نوآوری‌ها بر اساس ایده‌های ساده ایجاد شده اند. خلاقیت، نوآوری و اختراع نقش مهمی در تاریخ بشریت ایفا کرده است. با پرسیدن این سوال‌ها می‌توانید وارد مسیر ابتکار و نوآوری شوید. آیا من تمام تلاش خود را کرده‌ام؟ آیا شرایط فعلی ایده آل است؟ می‌توانیم یک محصول بهتر بسازیم؟ آیا می‌توان روشی بهتر از این پیدا کرد؟ خود را مالک شرکتی که در آن مشغول هستید تصور کنید و خلاق باشید. فرد خلاق همه چیز را به شورش می‌کشد و سرشار از اراده قوی است. سعی کنید اگر نسبت به کارتان احساس مالکیت ندارید، به یک ناظر بی تفاوت یا یک تماشاچی تبدیل می‌شوید. مهم نیست که چه کاری انجام می‌دهید مهم این است که کارتان را به بهترین نحو انجام دهید. به افراد کارمندان شرکت دوو، این اصل و فرهنگ با ارزش مرتباً تاکید می‌شد.

ایجاد بازار پرسود: هنگام رویارویی با یک بازار جدید و پیچیده راه مطمئن برای کاهش پیچیدگی شناسایی غنی‌ترین بخش با بیشترین وسعت و جمعیت اهمیت دارد. اگر تمام تلاشتان روی این بخش متمرکز شود، باقی موارد خودش خواهد آمد.

کمک به دیگران راهی مطمئن برای به سود رسیدن است: هیچکس بی‌نیاز از کمک دیگران نیست و هیچکس انقدر فقیر نیست که نتواند به دیگری کمک کند. ایجاد روابط خوب با افراد پسندیده بسیار ارزشمندتر از ثروت است زیرا روابط خوب را نمی‌توان با پول خرید.

(ج) فصل سوم: رشد

بحران‌ها را پلی برای رشد و پیشرفت ببینید: وقتی

به یک بحران در کسب‌وکار یا زندگی شخصی خود بر می‌خورید، تصور نکنید که دنیا تمام شده است و دیگر هیچ امیدی وجود ندارد بلکه همیشه با دیدی مثبت به بحران‌ها نگاه کنید و از هر بحران، پلی برای رشد و پیشرفت بسازید. کیم‌وو چونگ بر این باور است که فرصت‌ها زاییده سختی‌ها و ناملایمات هستند و نقطه تمایز افراد موفق از افراد ناموفق این است که با بحران‌ها چگونه برخورد می‌کنند؟ آیا این هنر را دارند که سختی را به یک فرصت برای رشد و پیشرفت تبدیل کنند؟ ارزشمندترین چیز در دنیا زمان است. در شرکت دوو شعاری وجود دارد «در زمان صرفه جویی می‌کنیم، ولی از تلاش و سخت‌کوشی دریغ نمی‌کنیم». پیروزی و ناکامی هر کسی بستگی به استفاده او از وقت دارد. کسی که از زمان هوشمندانه استفاده کند بی شک موفق‌تر خواهد بود. هر کس ظرفیت‌هایی دارد تنها تفاوت یک کارآفرین و فرد عادی این است که او از تمام فرصت‌ها استفاده می‌کند و سخت‌کوش‌تر است.

همیشه بیشتر از آنچه در ذهن دارید ببینید: اعتماد

به نفس ارزشمندترین دارایی هر انسان موفق است اعتماد به نفس داشتن به این معنا است که شما دانش، توانایی و مهارت لازم برای انجام یک کار را دارید. به بیان ساده‌تر کسی که اعتماد به نفس دارد هم می‌داند و هم می‌تواند. اگر تمایل دارید که در زندگی و کسب‌وکار خود به موفقیت برسید باید هم دانش و هم توانایی لازم برای انجام یک کار را داشته باشید. همان‌گونه که گفتیم برای رسیدن به توانایی و مهارت لازم باید زمان زیادی روی کار و فعالیت خودتان صرف کنید.

راز سلامتی: ما می‌گوییم برای کارمان باید سخت و زیاد

کار کنیم، پس تکلیف سلامتی چه می‌شود؟ روان آدمی از جسم او مهم‌تر است. اگر کاری که انجام می‌دهیم مورد علاقه و دلخواه ما باشد روانمان تغذیه می‌شود و هیچ مشکلی برای سلامتی ما به وجود نخواهد آمد. گفتنی است که ایجاد تعادل بین کار و زندگی یکی از وظایف مهم و اساسی است که بر

عهده داریم. ما نباید به قدری کار کنیم که سلامتی‌مان به خطر بیفتد بلکه لازم است که ورزش، تفریح و استراحت را هم در برنامه خود قرار دهیم.

چهار روش برای توسعه فردی: تجربه کسب کنید، با

تجربه حقیقت زندگی را می‌فهمید و بالغ می‌شوید. به سفر بروید زیرا در هر سفری چیزی یاد می‌گیرید. دوستان بین المللی پیدا کنید روابط گسترده و مختلف داشته باشید. هرکاری را با سنجیدن انجام دهید. با دقت به اطراف نگاه کنید. همیشه یک کتاب در دست داشته باشید، کتاب‌های متنوع و زیاد بخوانید.

شش راه برای موفقیت: در شروع تجارت از ابتدا پر

تلاش باشید. نوآوری‌های کوچک مهم هستند زیرا ابتکارات بزرگ مجموعه‌ای از ابتکارات کوچک هستند. رقبای خود را مورد توجه قرار دهید، در رقابت سالم، پایانی وجود ندارد که بتواند روش‌های ناعادلانه و نادرست را توجیه کند. بازیکنان واقعی قوانین بازی را نقض نمی‌کنند. آن‌ها که جوانمردانه بازی می‌کنند پیروز واقعی و نهایی هستند. دچار خطر خود-بینی نشوید، قانع بودن و تنبلی نشانه‌ی پایان همه چیز است. از درون خود بجوشید. ثروت و عظمت واقعی از ظاهر مشخص نمی‌شود بلکه از درون می‌آیند. قدرت درونی به معنای شایستگی حقیقی انسان نیز است. هر قدر از کوه بالاتر بروید

به رخ کشیدن سرمایه ممنوع: برای کارآفرین این یک توهین است او باید ازدستاوردهای زیاد و موفقیتی که کسب کرده صحبت کند. زیرا مالکیت و دارایی محدود است و کمک به خوشبختی دیگران خوشایندتر. یک موفقیت پر از ریسک نیازمند نظارت مداوم است.

پاداش بدهید و برای گرفتن پاداش تلاش کنید.

اعتبار و آبروی خود را حفظ کنید: باید آن را مانند جان خود عزیز بدانید نباید کار را از شرکت‌های کوچک بربایید کار خاص خود را انجام دهید.

مفید کار کنید سخت کوشی در محل کار به معنای طولانی‌تر بودن ساعات کاری نیست.

شرکت ثبت کنید و به این فکر کنید که شریکتان باید به اندازه شما از پروژه‌ها نفع ببرد اگر بر روی شرکای خود تاثیر بگذارید، از شراکت با شما متحمل ضرر نخواهند شد و کسب‌وکارشان پیشرفت می‌کند.

چشم انداز وسیع‌تری می‌بینید هرگز از نفوذ در بازارهای بین‌المللی غافل نشوید.

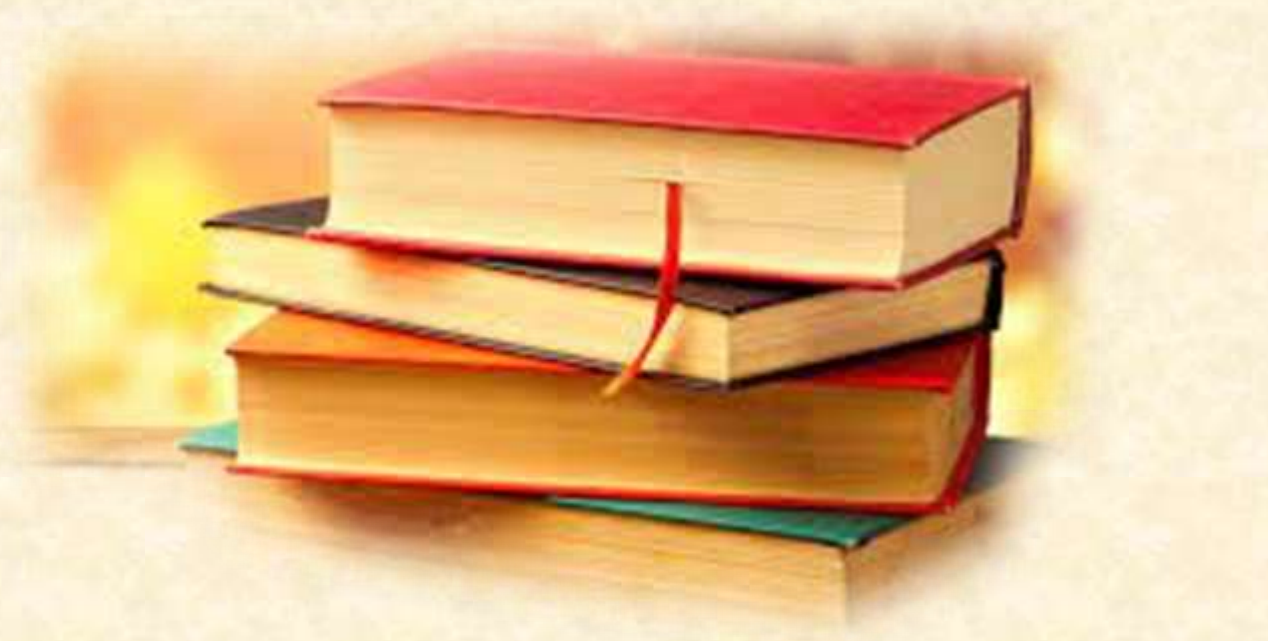
(د) فصل چهارم: رهبر

کار رهبر چیست؟ احترام و اطاعت مردم از دیکتاتور به خاطر ترس و وحشت است نه به خاطر احترام قلبی، اما احترام مردم به رهبران قلبی است. یک رهبر سعی می‌کند مردم از روی علاقه به کارهایش احترام بگذارند. قدرت و منزلت واقعی از احترام سرچشمه می‌گیرد.

از خرج کردن پول زیاد در موقع لزوم نترسید؛ اما هرگز پول را به راحتی در مقادیر اندک از دست ندهید.

پول‌سازی کنید: ایده‌های جدید در مورد کلاه‌هایی که در جاهای جدید می‌توان تولید کرد و فروخت داشته باشید، ایده‌ها را پرورش دهید و به بلوغ برسانید.

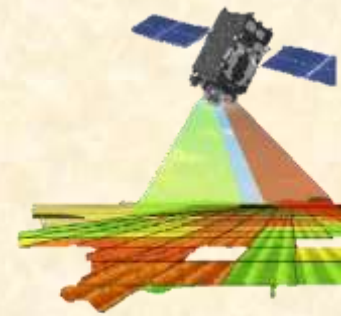
مدیران اجرایی باید کمی پایین‌تر از شأن خود زندگی کنند: اینکار حاشیه‌ی امنیت ایجاد می‌کند و به بقیه کارکنان روحیه می‌دهد.

فناوری در کشاورزی

کاربرد تصاویر ماهواره‌ای در کشاورزی

فاطمه بادغن^۱

۱. دانشجوی دکتری بخش ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

کشاورزی در سراسر جهان اجرا و بهبود یافت و برخی از متخصصان، مطالعات خود در مورد استفاده از این فناوری برای کشاورزی را بر جنبه‌های سلامت گیاهان، نیاز به آبیاری، مناطق دارای علف‌های هرز، پیش بینی خشکسالی، برآورد تولید محصولات، انواع اصلی محصولات زراعی یا تاکستان‌ها و باغ‌ها متمرکز کردند.

در سال‌های اخیر به دلیل افزایش سرعت، دقت و ارسال تصاویر با وضوح بالا توسط نسل جدید ماهواره‌ها تحول بزرگی در استفاده از این فناوری در کشاورزی به وجود آمد. تصاویر ماهواره‌ای امکان نظارت، کنترل و مدیریت وضعیت محصولات، خاک، محافظت از محصولات در برابر شرایط آب و هوایی شدید و همچنین بیماری‌ها، آفات و سایر تهدیدها را می‌دهد. از طرف دیگر، ادغام تصاویر ماهواره‌ای با سایر فناوری‌ها می‌تواند استرس، رطوبت خاک و اشباع مواد مغذی را تشخیص دهد. از طرف دیگر، روش‌های مبتنی بر تجزیه و تحلیل تصاویر ماهواره‌ای امکان تجزیه و تحلیل تکاملی پوشش گیاهی و محصول را با دقت بالا فراهم می‌کند.

هدف از این فعالیت‌ها، ارائه اطلاعات در زمینه تولید محصول جهانی، آبیاری در کشاورزی، خدمات آماری دولتی می‌باشد. حتی تصاویر ماهواره‌ای در مقیاس کوچک، برای مشاوره کشاورزان به صورت خصوصی نیز استفاده می‌شود. از

بررسی تغییرات پوشش زمین و کاربری اراضی از گذشته-های دور در سطح زمین مطرح بوده که معمولاً به وسیله‌ی عوامل طبیعی (سیل، زلزله، فرسایش و غیره) و عوامل انسانی (استفاده از ماشین آلات، کودها، سموم شیمیایی و غیره) رخ می‌دهد. در اغلب موارد، بهره‌برداری‌های بی‌رویه انسان در اکثر نقاط جهان از محیط طبیعی باعث تغییرات زیادی در کاربری و پوشش اراضی می‌گردد که اکثراً مخرب و زیانبار می‌باشد. تغییرات مربوط به استفاده از پوشش اراضی نشان‌دهنده بخش مهمی از تغییرات جهانی است که بر محیط‌زیست تأثیر می‌گذارد. بنابراین، ضرورت توجه به محیط‌زیست و تولیدات کشاورزی و نیاز جدی جهت بهبود مدیریت منابع کشاورزی بیش از پیش آشکار می‌شود. جهت انجام این کار، اولین نیاز رسیدن به داده‌های قابل اطمینان از نوع منابع، کیفیت، کمیت و محل منابع است. در این مورد استفاده از داده‌های سنجش از دور ابزار مهمی در زمینه بهبود داده‌های کشاورزی و منابع طبیعی است. از این رو، بررسی تغییرات و استفاده از این داده-ها به کمک فناوری‌های نوین همیشه مورد توجه متخصصان و اندیشمندان بوده است.

با پیشرفت فناوری، متخصصان کشاورزی متوجه سودمندی استفاده از سنجش از دور در محیط‌زیست و تصاویر ماهواره‌ای برای بهینه‌سازی تولید کشاورزی شدند. از زمان پرتاب اولین ماهواره لندست در سال ۱۹۷۲، نظارت بر

پوشش گیاهی برای گیاهخواران و میزان توسعه تخریب خاک را در اکوسیستم‌های متنوع مهیا می‌سازد.

استفاده از تصاویر ماهواره‌ای به عنوان یک راه حل اطلاعاتی صحیح و به روز باعث تحلیل درست کشاورزی می‌شود و می‌توان بازار را در هفته گذشته، ماه گذشته و یا حتی فصل گذشته مقایسه کرد و با استفاده از اطلاعات با ارزش. که از این به دست می‌آید به برنامه ریزی‌های بلند مدت و کوتاه مدت پرداخت. همچنین می‌توان با استفاده از این داده‌ها به یک مدیریت جامع در بخش کشاورزی دست پیدا کرد. پس با توجه به آنچه گفته شد، لزوم توجه بر استفاده از این فناوری پر کاربرد در بخش کشاورزی، حفاظت از محیط زیست، امنیت غذایی، پوشش گیاهی، امور دام در مطالعات دانشگاهی مورد توجه قرار گیرد.

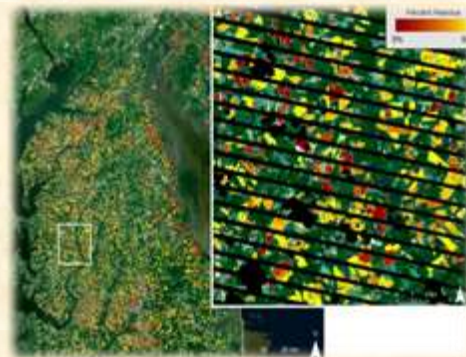
منابع

تیموری، ح.، و تیموری، ح. (۱۳۹۵). کاربرد فناوری سنجش از دور ماهواره‌ای در کشاورزی، خلاصه مقالات دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت (ص. ۳۱۹۷). تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.

Herbei, M. V., Popescu, C. sA., Bertici, R., Smuleac, A., & Popescu, G. (2016). Processing and Use of Satellite Images in Order to Extract Useful Information in Precision Agriculture. Bulletin UASVM series Agriculture, 73(2). 238-246.

Hoffmann, M., Butenko, Y., & Traore, S. (2018). Evaluation of satellite imagery to increase crop yield in irrigated agriculture. Agris on-line Papers in Economics and Informatics, 10(665), 45-55

سوی دیگر، سوی دیگر، ارزیابی و تهیه نقشه‌های کشاورزی در حال حاضر در سراسر جهان به منظور جمع‌آوری اطلاعات و محصولات کشاورزی، مراتع، دام و سایر منابع کشاورزی مرتبط انجام می‌شوند. این اطلاعات از داده‌ها برای اجرای تصمیمات مدیریتی بسیار مهم است و ارزیابی و تهیه نقشه‌های کشاورزی برای برنامه‌ریزی و تفسیر منابع محدود به بخش‌های مختلف اقتصاد بسیار مورد نیاز می‌باشد که تصاویر ماهواره‌ای این امکان را دارند. را به خوبی فراهم می‌کند.

ماهواره‌های کشاورزی، داده‌های تصاویر را در مکان‌های مختلف و قدرت تفکیک‌های زمانی و مکانی گوناگون برای کشاورزی و ارزیابی محصول، سلامت محصول، شناسایی تغییرات، تجزیه و تحلیل و تحلیل محیط‌زیست، تهیه نقشه چشم‌انداز آبیاری محصولات، تعیین عملکرد و تجزیه و تحلیل و تجزیه و تحلیل خاک و موارد دیگر ارائه می‌آورند. تصاویر ماهواره‌ای تغییرات در ماهیت مواد آلی و الگوهای زهکشی را به خوبی نشان می‌دهد و به این ترتیب خاک‌های دارای مواد آلی بیشتر را از خاک‌های ضعیف‌تر که محتوی مواد آلی کمتری جدا می‌کند. این اطلاعات زمانی که در ارتباط با داده‌های فرعی استفاده می‌شود برای مدیریت قسمت‌های مختلف یک کشتزار بسیار ضروری و مفید می‌باشد. بعد از جمع‌آوری داده‌ها می‌توان آن‌ها را در یک محیط نقشه کشی مانند GIS برای مدیریت و کنترل منابع کشاورزی اجرا و پیاده‌سازی نمود. همچنین، درباره گسترش مکان و زمان و تنوع پوشش گیاهی، زیست توده گیاهی، جریان Co2، کیفیت

مصاحبه کوتاه

واکاوی علل شکست تعاونی‌های روستایی

مریم زارع خفری^۱

۱. دانشجوی کارشناسی بخش ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز

کرد. همچنین وجود شرکت‌های دولتی با فعالیت موازی با تشکلهای، واگذاری فعالیت تشکلهای به شرکت‌های دولتی، عدم نقدینگی، عدم تامین تمام نیاز اعضا توسط تشکلهای و عدم استقبال مردم از این فعالیت‌ها سبب شده که تعاونی‌ها نتوانند موفق باشند.

چه تعداد تعاونی در فارس داریم؟

هم‌اکنون در فارس ۴۹۰ تعاونی فعال در بخش کشاورزی اعم از روستایی، تولید، کشاورزی و زنان فعالیت دارند.

خلاء کدام تعاونی در فارس حس می‌شود؟

تعاونی محصولات تخصصی همسو با سیاست‌های تغییر الگوی کشت از جمله گیاهان دارویی، تعاونی بازرگانی و صادرات محصولات کشاورزی از جمله تعاونی‌هایی هستند که خلاء آن در استان فارس احساس می‌شوند و افراد علاقه‌مند و صاحب ایده و همچنین دانشجویان می‌توانند به این حوزه وارد شوند و با تشکیل تعاونی این کمبود را برطرف کنند و موجب رونق اقتصادی شوند.

تعاونی‌ها یکی از ابزارهای اقتصادی هستند که می‌توانند عموم مردم را درگیر فعالیت‌های اقتصادی کنند و موجب بهبود وضعیت معیشتی و اجتماعی آن‌ها شوند. همچنین، امروزه سازمان‌های جهانی، توسعه را بدون مشارکت عموم مردم فاقد ارزش و اعتبار می‌دانند و به همین دلیل است که کشورها به دنبال عمومی کردن اقتصاد و افزایش تعداد تعاونی‌ها هستند. از سوی دیگر، با گسترش فعالیت‌های اقتصادی در بین افراد مختلف شاهد توزیع عادلانه ثروت و کاهش اختلاف طبقاتی خواهیم بود و در این بین تعاونی‌ها می‌توانند نقش مهمی در رسیدن به این هدف داشته باشند و در نهایت منجر به توسعه کشور شوند. اما با وجود تمام مزایای تعاونی‌ها در اقتصاد و زندگی مردم می‌بینیم که برخی از این تعاونی‌ها شکست می‌خورند و باعث هدر رفت نیروی انسانی و منابع مالی می‌شوند. برای پی‌بردن به علت شکست این تعاونی‌ها با جناب آقای کاظم موسوی مدیر کل تعاون روستایی فارسی گفت‌وگو کردیم.

علت شکست یا موفقیت تعاونی‌ها چیست؟

از جمله مواردی که در سال‌های گذشته سبب عدم موفقیت و شکست تعاونی‌ها شده است را می‌توان به تغییر سیاست دولت‌های مختلف در حوزه فعالیت شرکت‌های تعاونی روستایی، افزایش بهای خدمات، خشکسالی‌های پیاپی، عدم اجرای صحیح اصل ۱۴۱ قانون اساسی، عدم واگذاری امور به تشکلهایی که سرمایه‌گذاران آن مردم هستند، اشاره

The background is a light beige or cream color with a subtle, mottled texture. Scattered across the entire surface are numerous small, semi-transparent geometric shapes, primarily squares and rectangles. These shapes are in various colors: bright yellow, vibrant green, magenta, red, and light blue. They are arranged in a way that suggests a sense of depth and movement, with some shapes appearing to float or drift across the frame. The overall effect is a dynamic and colorful abstract composition.

Rahbord